

Tværfaglige projektorløb om danskhed

dansk x suep

frelserne

en alternativ danmarkshistorie

Østre Gasværk
11. - 26. jan og
18. feb - 07. mar
billetter 39 277 177
www.billetbillet.dk

STATENS KUNSTRAD

En gravid dansk kvinde, der har fremtiden i sin mave forsøger at redde sig selv og Danmark fra undergang, her symboliseret i et dannebrog der er gået ild i.

Teaterforestillingen frelseme - en alternativ danmarkshistorie som case

Udarbejdet af: Teaterkompagniet dansk x suep / Lisa Rasmussen

Indholdsfortegnelse

Om frelserne og danskdansk	s.3
<i>Praktisk info</i>	s.4
Om undervisningsmaterialet	s.5
<i>Målgruppe og formål</i>	s.5
<i>Opbygning, anvendelse og pensumdækning</i>	s.5
<i>Forslag til struktur i projektforsløbet</i>	s.6
Undervisningsmateriale til projektforsløb om danskhed	s.7
<i>Forståelser af og spørgsmål til danskhed</i>	s.7
<i>1. Kunstneriske værker og nationale fortællinger</i>	s.9
<i>2. Love og nationale fortællinger</i>	s.10
<i>3. Fortællinger om danmarkshistorien</i>	s.12
Bilag: artikler m.m.	s. 16

Om frelserne og teaterkompagniet dansk dansk

frelserne – en alternativ danmarkshistorie

Forestillingen er en nærværende interaktiv teateroplevelse med en begavet og ironisk tilgang til danmarkshistorie og danskhed. Det er et potpourri af alternative vinkler på kendte fortællinger snarere end en kronologisk danmarkshistorie. En forestilling, der aktivt inddrager publikum og sætter tanker og debatter i gang om, hvordan vi selv tager del i fortællinger om den danske fortid, nutid og fremtid.

Frelserne ser tilbage for at finde en vej frem mod et nyt Danmark.

Teaterkompagniet dansk dansk

dansk dansk ønsker at påvirke og inspirere det danske samfund og kulturliv til inklusion og mangfoldighed.

dansk dansk præsenterer teater, der søger at vende op og ned på tingene. De tager fat i større samfundsrelevante fænomener og lægger med deres humoristiske og ærlige fremstilling op til refleksion og debat.

dansk dansk arbejder overordnet for, at kulturlivet skal afspejle den mangfoldighed, der findes i vores samfund ved at udfordre rammerne for, hvad det vil sige at være dansk. De ønsker at skabe bevidsthed om diskrimination, fordomme og forskelsbehandling samt at skabe fokus på de ressourcer og potentialer, som den danske mangfoldighed rummer.

dansk dansk blev stiftet i 2009 og ledes kunstnerisk af skuespillerne Hassan Preisler og Sandra Yi Sencindiver og administrativt af producent Christine Worre Kann. Fællesskabet udsprang af en brændende menneskelig og kunstnerisk nødvendighed og trang til at ændre kulturlivet i Danmark.

Praktisk info

frelserne – en alternativ danmarkshistorie

Østre Gasværk Teater

Nyborggade 17

2100 København Ø

Spilleperiode

11. januar – 26. januar: man – lør kl. 20

18. februar – 7. marts: man – tirs kl. 20 og ons - tors kl. 10

Billetpris

60 kr. for elever

100 kr. for lærere

Billetbestilling

billet@gasvaerket.dk

tlf. 39 277 177

Fag

Dansk, drama, samfundsfag, historie

Instruktør: Moqi Simon Trolin

Dramatikere: Line Mørkeby og Andreas Garfield

Scenograf: Nikolaj Heiselberg Trap

Skuespillere: Hassan Preisler, Sandra Yi Sencindiver og Peter Frank Khouri

Producent: Christine Worre Kann

Undervisningsmateriale: Lisa Rasmussen

Om undervisningsmaterialet

Undervisningsmaterialet er målrettet tværfaglige problemorienterede projektføløb med danskhed som overordnet tema.

Det kan anvendes til almen studieforberedelsesforløb i gymnasiet, det obligatoriske samarbejde mellem dansk og historie i 1./2.g., større skriftlige opgaver og eksamensprojekter på HF og til tværfaglige projekter i udskoling, der kombinerer to eller flere af fagene historie, dansk, samfundsfag og drama.

Med **frelserne – en alternativ danmarkshistorie** som case belyser undervisningsmaterialet teaterforestillingen ud fra forskellige faglige perspektiver.

Formålet med undervisningsmaterialet er at sætte et kritisk lys på nationale fortællinger om fortiden, der kan skærpe de studerendes kritisk-analytiske evne og lyst til at forholde sig til og deltage i den demokratiske debat om nutiden og fremtiden.

Opbygning, anvendelse og pensumdækning

Materialet er delt op i tre hovedtemaer med forskellige faglige perspektiver, som eleverne kan arbejde med danskhed ud fra:

1: *Kunstneriske værker og nationale fortællinger* (dansk og drama)

2: *Love og nationale fortællinger* (samfundsfag, dansk og drama)

3: *Fortællinger om danmarkshistorien* (historie og dansk)

Under hver af de 3 hovedtemaer er der forslag til overordnede spørgsmål/diskussionspunkter og litteratur udover teaterforestillingen. Under hovedtema 2 og 3, er der forskellige undertemaer, hvoraf eleverne kan vælge et eller selv finde på et.

Temaerne og spørgsmålene er inspiration til at udarbejde en problemstilling, som eleverne skal arbejde med ud fra de enkelte fag.

Hvert tema står for sig selv, hvilket vil sige, at de kan anvendes uafhængigt af de andre temaer.

Hvis I f.eks. skal planlægge et AT-forløb på tværs af dansk og samfundsfag, kan eleverne blive inspireret af spørgsmålene og litteraturen under hovedtemaet om love og nationale fortællinger.

Eleverne kan også blande temaerne, så det tilgodeser flere fag. Hvis I f.eks. har en kombination af samfundsfag og historie, vil det være oplagt at kombinere et fokus på danske love med et fokus på den periode, lovene er blevet til i.

Undervisningsmaterialet lægger hermed ikke op til, at eleverne skal skrive en videns-refererende opgave, hvor de fortæller alt, hvad de ved om emnet danskhed. I tråd med kravene til studieforberevende tværfaglige opgaver, er fokus på, at eleverne skal skrive en problemorienteret opgave, hvor de undersøger/analyserer et problem.

Det er altså eleverne selv, der skal definere, hvilket problem de vil arbejde ud fra.

De forskellige fags perspektiver dækkes ved at lægge op til:

- at analysere litterære -, lov- og/eller mediemæssige tekster fra forskellige tider og at anvende litteratur af forfattere, der indgår i litteraturkanonen (dansk).
- at se den levende teaterforestilling i en kulturel kontekst og analysere, fortolke og perspektivere den (drama).
- at analysere nationen, stigmatisering og 'en almindelig dansker' og at anvende uddrag fra demokratikanonen (samfundsfag).
- at analysere centrale begivenheder i danmarkshistorien, der indgår i historiekanoenen, med fokus på, hvorledes tolkninger af historien bliver brugt (historie).

Forslag til struktur i projektførløbet

Materialet kan anvendes både før og efter, I har set forestillingen. Her er et forslag til en plan for strukturen i et projektførløb, hvor eleverne har valgt emne (og evt. gruppe) inden I ser forestillingen:

- Gruppedannelse og emnevalg med inspiration fra de tre temaer.
- Kursusperiode i de fag, der indgår i forløbet
- Se teaterforestillingen **frelserne – en alternativ danmarkshistorie**
- Introduktion til opgaveteknik
- Udarbejdelse af problemformulering
- Lærervejledning og tilpasning af problemformulering
- Skrivedage

Undervisningsmateriale til projektforsløb om danskhed

Forståelser af og spørgsmål til danskhed

Ud fra Gyldendals encyklopædi er danskhed et begreb, der henviser til en bestemt mentalitet, kultur og tænkemåde.

" Begrebet bygger på forestillingen om, at det danske folk har en særlig egenart, gudgiven eller som resultat af det danske folks særlige historie; en egen kultur, der som en konstant eller foranderlig størrelse videregives til hver ny generation gennem opvæksten. Danskheden kommer til udtryk både i temperament (karakter) og i den materielle kultur, og den kan iagttages, beskrives og karakteriseres gennem sproget, skikke og holdninger, samfundsorganisation, bygnings- og madkultur m.m. Opfattelsen af, hvad der er det "særligt danske", har skiftet gennem historien" ¹.

Danskhed kan altså ses som noget, der afspejler eller beskriver en kollektiv identitet med en bestemt historie og en bestemt kultur. Sådant en forståelse lægger op til, at vi kan finde frem til, hvad det er for en historie og kultur og stille spørgsmål som:

Hvad er danskhed? Hvordan har danskhed ændret sig gennem historien? Hvordan kommer danskhed til udtryk gennem litteratur og lovgivning?

Ud fra svar på den slags spørgsmål kan vi diskutere, om vi er kommet frem til "det særligt danske", og om det, vi har analyseret på (f.eks. litteratur eller lovgivning), kan repræsentere danskhed godt nok.

Hvis vi i stedet ser danskhed, som noget, vi hele tiden er med til at skabe gennem *fortællinger* om danskhed, så bliver det interessante mere, hvad danskhed *bliver til* gennem fortællingerne, og hvad fortællingerne *bruges til*. Det bliver altså ikke relevant, om Grundtvig er eller ikke er en del af det "særligt danske", men nærmere, hvad danskhed bliver til, hvis det kobles til bestemte grundtvigianske og demokratiske ideer, og hvad denne fortælling bruges til?

Det er altså nogle andre slags spørgsmål vi kan stille til danskhed, hvis fokus er på, hvordan fortællinger skaber danskhed. I stedet for at spørge, hvad danskhed er, kan vi spørge til, hvilke fortællinger, der skabes om danskhed i litteratur, lovgivning og historiefortællinger?

Den er den slags spørgsmål, at dette undervisningsmateriale lægger op til.

¹ http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Etnologi/Etnologiske_termer/danskhed

Fortællinger om danskhed skal ikke ses som neutrale fortællinger, men som nogle, der er med til at skabe det danske og det ikke danske på bestemte måder. F.eks. blev danskhed i perioden under og efter de sønderjyske krige 1848-50 og 1864 primært defineret i modsætning til tysk kultur. I starten af 1900-tallet og med fremkomsten af raceteorier blev nationalidentiteter ofte koblet til et udtryk for folkets race, historie eller naturgivne betingelser. Da brugen af raceforklaringerne i Nazitiden og dens dødelige konsekvenser senere er blevet kritiseret, beskæftigede få sig med danskhed indtil 1980'erne. Da dukkede interessen for nationale stereotyper op igen. Flere forfattere i 1990'erne begyndte at søge en indkredsning af danskheden og tildelte kulturpersonerne Holberg og Grundtvig stor betydning for danskernes mentalitet. Danskheden blev herudfra beskrevet som bestemt af en lang demokratisk tradition, andelsbevægelsen, forenings- og højskoletraditionen og bondekulturens dominerende position. En positiv fortælling om danskhed er derfor: demokratisk sindelag, jævnhed, tolerance, ligefremhed og antiautoritetstro. En negativ fortælling er, at danskhed er magelig selvtillid, ufunderet bedreværd, smålighed og dyrkelse af janteloven².

Teaterforestillingen **frelserne** er i denne forbindelse et kunstnerisk værk, der tager del i fortællingerne om danskhed ved at udfordre klassiske positive fortællinger. En forestilling, der går ind i aktuelle debatter om danskhed og national selvfyldthed og som sætter fokus på fortællinger om fortiden, da de er med til at definere nutid og fremtid.

Med **frelserne** som udgangspunkt lægges der hermed op til spørgsmål omkring, hvilke nationale fortællinger, der er på spil i forskellige kunstneriske, lovmæssige og historiske sammenhænge og hvilke konsekvenser, de har for hvem? Herunder stilles der spørgsmålstegn ved, hvordan fortiden bliver fortalt, hvad der er dansk og ikke dansk, og hvad disse fortællinger bruges til.

Herunder er der tre forslag til, hvordan temaet danskhed kan angribes fra forskellige tværfaglige vinkler.

² http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Etnologi/Etnologiske_termer/danskhed

1. Kunstneriske værker og nationale fortællinger (dansk og drama)

Kunstneriske værker afspejler ikke blot en bestemt kultur, men er også med til at skabe kultur. Ud fra denne optik bliver det interessant at se på, hvilke fortællinger, der skabes gennem kunstneriske værker og ikke hvor vidt de afspejler kulturen sandfærdigt nok.

Værker fra teatret og litteraturens verden indeholder forskellige fortællinger om danskhed og indgår dermed i kampene om, hvordan danskhed skal defineres. Værker af præsten og salmedigteren N.F.S. Grundtvig bliver ofte en del af nationalromantiske fortællinger om danskhed som frihedstænkning og demokrati. Heroverfor er der nyere værker, som Maja Lee Langvads *Find Holger danske* og **frelserne**, der problematiserer disse nationalromantiske fortællinger.

Herunder kan I udvælge to eller flere værker med forskellige vinkler på danskhed.

Forslag til litteratur:

- Uddrag fra **frelserne**
- Digt af N.F.S. Grundtvig: *Folkeligheden* (1848)³ (Bilag 1)
- Digt af Maja Lee Langvad: *Dette er danskerloven* i *Find Holger Danske* (2006)⁴ (Bilag 2)

Overordnede spørgsmål:

- Hvad er det for en forståelse af folket i *Folkeligheden* af Grundtvig? Hvad gør folket til et fællesskab ifølge Grundtvig? Hvad kan denne forståelse have af konsekvenser for dem, der karakteriseres som indenfor eller udenfor folket?
- Hvem er folket og/eller danskere i de forskellige værker? Bliver danskeren et bestemt køn, en bestemt klasse/stand, religion, hudfarve, seksualitet, alder?
- Hvem er ikke danskere i de forskellige værker?
- Hvilke fortællinger om Danmark og danskhed kommer til udtryk i værkerne?
- Hvilke fortællinger om Danmark og danskhed bliver udfordret og opretholdt i værkerne?
- Hvilken rolle spiller kunsten i opretholdelsen eller udfordringen af nationale fortællinger?

³ <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/n-f-s-grundtvig-folkeligheden-1848/>

⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=I4YMFubKqY>

2. Love og nationale fortællinger (samfundsfag, dansk, drama)

Love er ikke bare neutrale beskrivelser af, hvad rammerne for staten Danmark er, de indgår også i kampene om, hvad danskhed var, er og skal være. F.eks. har tidligere stramninger i lovgivningen omkring, hvornår og hvordan man kan blive dansk statsborger affødt diskussioner om, hvad man skal leve op til for at få fulde rettigheder i Danmark. Herudover er frihedsrettigheder fra Grundloven også blevet en del af diskussioner om, hvad der er dansk og hvad der ikke er dansk og dermed også, hvad der 'hører til' i nationen Danmark og hvad der ikke gør.

Dette tema lægger ikke op til spørgsmål omkring, om det er rimelige eller ikke rimelige krav for, hvad man skal leve op til for at blive dansk statsborger og hvorvidt ytringsfrihed er en del af en særlig danskhed eller ej. I stedet for vil vi gerne inspirere til spørgsmål omkring, hvilke forståelser og hvilke konsekvenser, kravene for at få dansk statsborgerskab indebærer, og hvornår og med hvilke konsekvenser, at frihedsrettigheder bliver danske.

Tema: Dansk statsborgerskab

Hvem bestemmer, om man er dansker? Der er bestemte rettigheder, der er knyttet til 'at være dansker' i betydningen af at have dansk statsborgerskab. Således får reglerne for, hvilke krav, der skal opfyldes for at opnå dansk statsborgerskab også indflydelse på, hvad danskhed er.

Herunder kan I udvælge to eller flere artikler med forskellige vinkler på dansk statsborgerskab.

Forslag til litteratur:

- Uddrag fra demokratikanon om statsborgerskab⁵ (Bilag 3)
- Justitsministeriets hjemmeside om indfødsret/statsborgerskab⁶ (Bilag 4)
- Læremateriale m.m. til indfødsretsprøve⁷ (ikke som bilag pga. størrelse)

⁵ <http://pub.uvm.dk/2008/demokratikanon/kap13.html>

⁶ <http://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/statsborgerskab/>

⁷ <http://uvm.dk/Uddannelser-og-dagtilbud/Uddannelser-til-voksne/Overblik-over-voksenuddannelser/Dansk-for-voksne-udlaendinge/Indfoedretsproeve>

Overordnede spørgsmål:

- Hvornår er en borger dansker i lovmæssig forstand?
- Hvilken forståelse af en dansker bygger statsborgerskabs-reglerne på?
- Hvilke rettigheder er statsborgerskab knyttet til? Hvem gavner det, og hvem gavner det ikke?
- Hvad ser I indførelsen af en indfødsretsprøve som et udtryk for?
- Hvordan konstruerer indfødsretsprøven en skelnen mellem dem der automatisk fortjener rettigheder og dem, der skal gøre sig fortjent til rettigheder?
- Hvilke positive fortællinger om Danmark og danskhed kommer til udtryk gennem spørgsmålene i indfødsretsprøven?
- Hvilke fortællinger om Danmark og danskhed kommer ikke til udtryk i indfødsretsprøven? (Lav evt. en indfødsretsprøve, hvor negative fortællinger om Danmark og danskhed trækkes frem).

Tema: Grundloven og ytringsfrihed

Grundloven og de frihedsrettigheder, der er indskrevet i den, bliver ofte en del af fortællinger om Danmark og danskhed. Ytringsfrihed er en af de rettigheder, som i mediedebatter er blevet knyttet til danskhed.

Herunder kan I udvælge to eller flere artikler med forskellige vinkler på ytringsfrihed og danskhed.

Forslag til litteratur:

- Uddrag fra demokratikanon om Trykkefrihed og samfundsdebat⁸ (Bilag 5)
- Artikel fra Jyllandsposten. Brian Mikkelsens (daværende Kulturminister) tale til de Konservatives landsmøde, 2005⁹ (Bilag 6)
- Artikel fra Socialrådgiveren om terrorlovgivningen i Danmark (Bilag 7)
*Når frygt bliver til ret*¹⁰

⁸ <http://pub.uvm.dk/2008/demokratikanon/kap14.html>

⁹ <http://jyllands-posten.dk/kultur/article216509.ece>

¹⁰ <http://www.socialrdg.dk/default.aspx?id=4374>

Overordnede spørgsmål:

- Hvornår bliver ytringsfrihed knyttet til danskhed, og hvornår bliver det ikke?
- Hvad bliver ytringsfrihed stillet i modsætning til, når det knyttes til danskhed?
- Hvilke fortællinger om danskhed skaber koblingen af ytringsfrihed og danskhed? Hvad bliver koblingen af danskhed og ytringsfrihed brugt til?
- Hvordan kan pressebilledet for **freelserne** forstås, og hvad tror I ligger til grund for beslutningen om, at det blev ekskluderet fra Østre Gasværks presse materiale? (Bilag 8)
- Hvilken rolle spiller teater i forhold til ytringsfrihed?

3. Fortællinger om danmarkshistorien (historie og dansk)

Historiefortællinger kan ses som forskellige konstruktioner af fortiden, som også har indflydelse på, hvordan nutiden konstrueres. I den optik er der altså ikke én sand fortælling om virkeligheden som f.eks. én rigtig danmarkshistorie. I stedet står historien konstant til diskussion og ændrer sig, afhængigt af, hvem der har magt til at definere, hvordan den bliver fortalt.

Forskellige fortællinger om begivenheder i danmarkshistorien er altså med til at definere, hvad danskhed er. 2. Verdenskrig og slavehandel er nogle begivenheder, der er en del af historieundervisning og dermed en del af diskussionerne om, hvordan danmarkshistorien skal fortælles.

Tema: Danmark under 2. Verdenskrig

Herunder kan I udvælge to eller flere forskellige fortællinger om Danmark under 2. Verdenskrig, som de kommer til udtryk i forskellige medier (f.eks. teaterforestillingen og en artikel).

Forslag til litteratur:

- Artikel fra EMU – Danmarks Undervisningsportal:
*Redningen af de danske jøder*¹¹ (Bilag 9)
- Artikel fra Dansk Institut for internationale studier (DIIS):
*Danmark og de jødiske flygtninge 1938-1945: Flygtningestop*¹² (Bilag 10)
- Anders Foghs tale i Mindelunden 2005¹³ (Bilag 11)
- Uddrag fra **frelserne**

Overordnede spørgsmål:

- Hvem henvender artiklerne og teaterforestillingen sig til og hvorfor?
- Hvor (i hvilket medie), hvornår og hvordan er de skrevet?
- Hvilke fortællinger om danskhed kommer til udtryk i de forskellige tekster? (sammenlign f.eks. **frelsernes** historiefortælling med en eller flere af nedenstående artikler)
- Hvem kommer de forskellige fortællinger til gode, og hvem kommer de ikke til gode?
- Hvordan bliver danskere fremstillet i den første og i den anden artikel? Hvem er 'vi' og 'de' i artiklerne? Hvem er dem, der handler og hvem er det der handles i forhold til?
- Hvad kan de forskellige fortællinger om Danmark under 2. Verdenskrig bruges til i dag?

Tema: Danmark, slaveri og racisme

Herunder kan I udvælge to eller flere forskellige fortællinger om Danmarks afskaffelse af slavehandel, som de kommer til udtryk i forskellige medier (f.eks. teaterforestillingen og en artikel).

Forslag til litteratur:

- Uddrag fra teaterforestillingen *frelserne* – en alternativ danmarkshistorie (Bilag 12)
- Artikel fra Undervisningsministeriets hjemmeside om afskaffelse af slavehandel som en del af historiekanonens til brug i historieundervisning i folkeskolen og gymnasiet¹⁴ (Bilag 12)
- Artikel fra Århus Universitets hjemmeside om danmarkshistorie¹⁵ (Bilag 13)

11 <http://www.befrielsen1945.dk/temaer/modstandskamp/joedeflugt/index.html>

12 <http://www.folkedrab.dk/sw64290.asp>

13 http://www.stm.dk/ p_7500.html

14 <http://www.emu.dk/gsk/fag/his/historie-kanon/slaveri.html>

15 <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/forordning-om-negerhandelen-1792/>

Overordnede spørgsmål:

- Hvordan er slaveriet og afskaffelsen af slaveriet centrale begivenheder i Danmarks historie?
- På hvilke forskellige måder, kan man forstå eller forklare slaveriet og Danmarks rolle?
- Er det positive eller negative fortællinger om Danmark? (eller begge dele eller hverken eller?)
- Hvem bliver aktive subjekter og hvem bliver passive modtagere i fortællingerne i teksterne?
- Hvilke fortællinger om danskhed kommer til udtryk i de forskellige historiefortællinger? (sammenlign f.eks. **frelsernes** historiefortælling med en eller flere af nedenstående artikler)
- Hvad kan de forskellige fortællinger om fortidens slavehandel bruges til i dag?

Racisme og Karen Blixen (1885-1962)

Der har været og er stadig debat om, hvorvidt den berømte danske forfatter Karen Blixen har skrevet og var racistisk i sine tekster og i sit liv. Dette har en betydning for, hvilke fortællinger om danskhed og danmarkshistorie, Karen Blixen som nationalikon, kan indgå i. Herunder er der forskellige perspektiver på Karen Blixen og racisme.

Forslag til litteratur:

- Artikel *Borte med Blixen* i magasinet *Udvikling* af Danida, Udenrigsministeriet (2012)¹⁶ (Ikke som bilag pga. størrelse)
 1. del: Fra start til og med afsnittet *Den farligste udlænding*.
 2. del: Fra afsnittet *Farvet af sin tid* til slutningen af *Borte med Blixen*
- Udclip fra Karen Blixens *Den afrikanske Farm* (1937)¹⁷ (Bilag 14)
- Artikel *A letter to Baroness Blixen: Out of Africa!* i avisen *East African Standard*¹⁸ (Bilag 15)

¹⁶ http://www.netpub.dk/netpub/client_projects/udenrigsministeriet/project/11166/11166/pdf/udvikling_0412.pdf

¹⁷ <http://books.google.dk/books>

¹⁸ <http://www.mg.co.za/article/2006-05-31-a-letter-to-baroness-blixen-out-of-africa>

Arbejdsspørgsmål:

- Hvem var Karen Blixen?
- Hvad er Karen Blixen kendt for i Danmark?
- Hvad lavede Karen Blixen i Kenya, og hvornår var hun der?
- Hvordan var situationen i Kenya på det tidspunkt?
- Hvad kritiseres i den første del af nedenstående artikel?
- Hvad er argumenterne for, at Karen Blixen var racistisk?
- Hvordan argumenteres der imod, at Karen Blixen var racistisk?
- Hvorfor og for hvem er det vigtigt, om Karen Blixen var racistisk eller ej?
- Fra hvilket perspektiv er artiklen skrevet? Hvem er afsenderen? Hvem er modtageren?
- Hvem kommer den første fortælling til gode?
- Hvem kommer den anden fortælling til gode?
- Hvilke fortællinger om Danmark og danskhed indgår den første del af artiklen i?
- Hvilke fortællinger om Danmark og danskhed indgår den anden del af artiklen i?

Et danskfagligt fokus kunne også være på, hvorledes kategoriseringer af mennesker skaber virkeligheder både ud fra ovenstående og nedenstående litteraturforslag:

- Hvem henviser kategorien 'neger' til i artiklen om 'Negerforordningen'?
- Hvad bliver dem, der ikke bliver kaldt 'negere', kaldt?
- Hvilken betydning tror I kategorien fik og får for menneskers forståelse af hinanden?
- Hvilken betydning har ordet i dag?
- Hvilken forståelse har Karen Blixen af afrikanere ud fra uddragene fra *Den afrikanske farm*?
- Hvem referer Karen Blixen til, når hun siger 'afrikaner'?
- Hvilke teorier/opfattelser bygger Karen Blixens syn på 'afrikanere' på?
- Hvem har ret – og hvornår – til at definere om en kategori er neutral, opløftende eller diskriminerende?

Bilag 1

N.F.S. GRUNDTVIG "FOLKELIGHEDEN" 1848

Præsten, digteren, forfatteren og politikeren N. F. S. Grundtvig (1783-1872) regnes for én af de vigtigste personligheder i 1800-tallets åndsliv. Hans salme- og digtproduktion, der tæller ca. 1500 titler, udgør et markant bidrag til den danske kulturarv. Grundtvigs digt Folkeligheden (1848) udtrykker den voksende nationale identitetsforståelse, der var kendetegnende for den nationalromantiske periode. Digtet må desuden ses i sammenhæng med to vigtige begivenheder i 1848: den første slesvigske krig og indledningen af den borgerlige revolution, der afskaffede enevælden. Grundtvig indleder salmen med at problematisere, at interessen for folkeligheden ofte mangler dybde og at den derfor trivialiseres. Folket er ifølge Grundtvig forbundet af mere end vind, vejr og naturressourcer. Det er i højere grad knyttet sammen af fælles "Byrd og Blod" og en fælles folkeånd, som lever "i vor Hjerne, i vort Bryst, i vor Skrift og i vor Røst!". Grundtvig mente, at kunstnerens rolle var at genrejse nationens identitet og sammenhængskraft efter udenrigs- og indenrigspolitiske kriser. Nationens genrejsning skulle blandt andet ske gennem skildringen af guldalderen, en idealiseret fortælling om oldtid og middelalder, hvor den nordiske mytologi indtog en særlig plads. Grundtvigs mål var at gennemføre en folkeopdragelse, en 'oplivning' af folket. Blev befolkningen gjort bevidst om sig selv - det vil sige gjort opmærksom på det fællesskab, som det både historisk, nationalt og folkeligt var en del af - var det også muligt at oplyse befolkningen og lade det indgå i det demokratiske arbejde. Den selvejende frie bondestand var ifølge Grundtvig grundstammen i befolkningen, og grundtvigianismens ideer fik afgørende betydning for bønderne i 1800-tallet, særligt for de selvejende bønders samling (Venstre) og som ideologisk skjold mod landalmuen, de bønder der ikke var selvejende, og byarbejderne, da disse grupper politisk begyndte at røre på sig i 1800-tallet.

Folkeligheden.

Folkeligt skal alt nu være Trindt om Land fra Top til Taa, Noget Nyt der er i Giære, Det selv Tossier kan forstaae; Men kan alt hvad brister bødes Med det Ny, som først skal fødes? Veed man ogsaa hvad man vil Meer end "Brød og Skuespil?" Med Forlov at spørge!

Folk! hvad er vel Folk igrunden? Hvad betyder "folkeligt"? Er det Næsen eller Munden, Hvor paa man opdager sligt? Findes skjult for hver Mands ØieFolket kun i Kæmpehøie, Eller bag hver Busk og Plov, I hver Kiødklump før og grov? Med Forlov at spørge!

Præst og Adel, Borger, Bonde, Kunstner, Skipper, Skolemand! Er de alle af den Onde, Naar de klarlig skielnes kan? Hvad skal alt i Landet ligne, Mine Tanker eller dine? Skal vi alle nu om kapSkygger skabe hip som hap? Med Forlov at spørge!

Spørge kan en enkelt DaareMeer end Syv kan svare paa, Baade nu og selv ad Aare, Om de end for Viismænd gaae, Dog til Daaren paa hans tale Svar der er i Odins Sale, Svar der er i Odins Bryst, Svar der er i Mimers Røst Svar ei fattes Skoven!

Folk der var i gamle Dage, Baade store Folk og smaa, Om der end er Folk tilbage Giøres nu der Prøver paa: Folke-Vætter[1] alle vaagne, Som de vævre, saa de dovne, Hvad de alle kan og vil Er at sætte alt paa Spil Svar ei fattes skoven!

Byrd og blod er Folke-Grunde, Ikke Luft og mindre Staal, Fælles Ord i Folke-Munde Det er Folkets Modersmaal, Som det klinger, som det gløder, Saa hos Danskere og Jøder Holder det i skjulte Baand Luftens eller Himlens Aand! Svar ei fattes Skoven!

Til et Folk de alle hører, Som sig regne selv dertil, Har for Modersmaalet Øre, Har for Fædrelandet Ild; Resten selv som Dragedukker Sig fra Folket udelukker, Lyse selv sig ud af Æt Nægte selv sig Indfødsret! Svar ei fattes Skoven!

Rive løs sig Rigets Stænder Fra den fælles Folkeaand, Da gaaer Hoved, Fødder, Hænder Latterlig paa egen Haand, Da er Riget sønderrevet, Fortidsalderen udlevet, Folket mødig[2] sover hen, Vaagner vanskelig igjen! Svar ei fattes Skoven!

Har dog Folket havt til Vætte Meer af Aand end Veir og Vind, Trøstig det sig tør forjætte Liv igjen, som aandes ind: Gylden-Aaret, som det falder, Efterglands af sin Guldalder, Som gjør alting aabenbart, Livet lyst og Ordet klart! Svar ei fattes skoven!

Saa paa os i Nørreleden[3] Aander nu vor Vætte prud, Med vor Pest han bryder Freden, Driver Tydsk af Norden ud, Vækker trindt i Danmarks Rige Alt det Danske, Folkelige, I vor Hjerne, i vort Bryst, I vor Skrift og i vor Røst! Svar ei fattes skoven!

Faar vi ægte Danske Love, Danske Skoler splinternye, Danske Tanker, Danske Plove, Rinder op vort gamle Ry: "Dansken, lykkelig begavet, Bor med Fred og Fryd paa Havet;" Da er Folkets Daad og Digt, Da er alting Folkeligt! Svar ei fattes skoven!

Præst og Adel, Borger, Bonde, Kunstner, Skipper, Skolemand Kalde alt Udansk det Onde, Værge Danskens Fædreland, Og mens hver har Sysler sine, Alle dog hinanden ligne, Har tilfælles Byrd og Blod, Modersmaal og Løvemod! Svar ei fattes skoven!

Fædres Konger, Kæmper, Skjalde, Skæbne, Lykke, Raad og Daad, Alle Danske deres kalde,
Spørge Mimer[4] helst om Raad, Er blandt Bøge bedst tilmode, Hue mest det Fredegode[5],
Stirre helst på Bølgen blaa, Lege end med lokker Graa! Svar ei fattes Skoven!

Folkeligt er her i Vangen Endnu eet af Hjertensgrund, Folkelig er Elskovssangen, Ægte Dansk i
allen Stund, Ei paa Val[6] og ei paa Thinge Agtes Børn og Kvinder ringe; Hvad der end gaaer
op og ned, Dansk er immer Kiærlighed! Svar ei fattes Skoven!

[1] Vætte: i folketroen et overnaturligt væsen, fx elverfolk, alfer, nisser.

[2] Mødig: træt; bekymret; udmattet.

[3] Nørreled: i nord; Norden; Skandinavien.

[4] Mimer: I nordisk mytologi en jætte, der vogter visdommens kilde (Mimers brønd).

[5] Frode Fredegod: dansk sagnkonge, i hvis regeringstid landet var meget fredeligt.

[6] Val: kampplads; slagmark (jf. Valhal).

Bilag 2

Digt af Maja Lee Langvad (2006) i *Find Holger danske*

Dette er DANSKERLOVEN:

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du er født i Danmark.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du snakker flydende dansk.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du er dansk statsborger.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du bor i Danmark.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du respekterer de danske love.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi dine bedsteforældre tror det.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du hejser Dannebrog i din have.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du kalder nogle for nydanskere.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du vil dø for Danmark.

Du skal ikke tro, at du er dansker, fordi du føler dig dansk.

Bilag 3

Statsborgerskab og medborgerskab

Identifikation

I 1776 skete der i Danmark en sproglig og statsretlig revolution, idet der med *Forordningen om Indføds-Retten af 15. januar 1776* for første gang tales om statens borgere - dog uden at betegnelsen "undersåt" forsvandt. Ved indfødsret forstås det samme som statsborgerret.

Den 20. juni 1788 ophævedes stavnsbåndet, og til minde om dette opførtes Frihedsstøtten, der stod færdig i september 1797. Flere kunstnere samarbejdede om det endelige resultat.

Forud for forordningen om indfødsret blev det diskuteret, om fædrelandet er det sted, hvor man virker, eller det sted, hvor man er født. Med forordningen blev det bestemt, at personer født inden for monarkiet, med få undtagelser, havde eneret til embeder i statsadministrationen. Loven havde dog ikke kun et eksklusivt, men også et inklusivt formål. Den skulle styrke sammenhængskraften i den såkaldte *helstat*, der også omfattede Norge og Holsten og de nordatlantiske øer. Tyge Rothe (1731-1795), en af **den danske oplysningstids**

centrale skikkelser, betegnede indfødsretten som en kostelig gave, men advarede samtidig mod, at overdreven nationalfølelse skulle slå splid mellem de tre store sproggrupper i staten. Frem for at splitte skulle statsborgerskab bidrage til at forene holstenere, nordmænd og danskere i et borgerfællesskab.

Den nye status som statsborger hænger tydeligvis sammen med fremvæksten af en ny identitet som medborger. Selvom forordningen ikke brugte dette begreb, blev ordet medborger flittigt benyttet i festtaler og hyldestdigte, som fulgte i kølvandet på indførelsen af statsborgerskab; for eksempel tiltalte Tyge Rothe sit publikum med ordet "medborger" i en tale til Selskab for Borgerdyd i 1785. En af tidens førende statsretseksperter, professor Andreas Schytte (1726-1777), fremhævede i sit store politisk-teoretiske hovedværk, *Staternes indvortes Regjering* fra 1770'erne, at en medborger ikke kunne være bundet af stændersamfundets afhængighedsbånd. Derfor krævede medborgerskab, at disse bånd blev afløst af medborgerlige relationer, det vil sige frie relationer. Rothes og Schyttes brug af begrebet medborgerskab peger frem mod så centrale begreber i demokratiet som offentlighed og civilsamfund.

At frigøre bønderne fra godsejernes magt indgik også som et vigtigt led i enevældens langsigtede strategi. Målet var ifølge en forordning af 8. juni 1787 "at ophæve enhver suverænitet for godsejerne i forhold til hans fæstebønder og at føre hele dette forhold ind under almindelige love og retsregler". I 1788 fulgte en forordning om ophævelsen af stavnsbåndet. Med den blev indført et nyt udskrivningssystem, der gjorde militærtjeneste til en personlig pligt for unge mænd af bondestanden. Nøglebegrebet i forordningen var personlig frihed, da kongen lovede at "håndhæve vore kære og tro undersåtter af bondestanden i deres rettigheder, især den personlige frihed". Med grundlovs-lignende sprogbrug erklærede enevælden ligefrem den personlige frihed for "uigenkaldelig".

"Det folk blandt hvilket mennesket lever som borgere, det er hans fædreland. Jeg haster for at bestemme ordets betydning: Fædrelandet betyder menneskene, og ikke jorden, der bærer dem. Fædrelandet betyder menneskene, med hvilke vi som borgere er forenede, og ikke dem, blandt hvilke vi først så dagens lys".

TYGE ROTHE: TANKER OM KIERLIGHED TIL FÆDERNELANDET, 1757.

Begrundelse

Der blev ikke indført demokrati i Danmark i slutningen af 1700-tallet, men der blev gennemført politiske, uddannelsesmæssige og landøkonomiske reformer inspireret af de samme ideer, som lå til grund for Den amerikanske Uafhængighedserklæring fra 1776 og Den franske Menneskerettighedserklæring fra 1789. Det gælder ideer om statsborgerskab, medborgerskab, trykkefrihed, offentlighed, civilsamfund og personlig frihed - alt sammen centrale ideer i det moderne demokrati.

Bilag 4

Statsborgerskab - hvordan kan jeg blive dansk statsborger?

Dansk statsborgerskab kan opnås på flere måder. Her på siden kan du læse, hvordan man kan blive dansk statsborger. Der er ingen forskel på statsborgerskab og indfødsret. Ordene betyder det samme. Indfødsret er bare en gammel betegnelse for statsborgerskab.

Dansk statsborgerskab kan fås på én af følgende måder:

- Automatisk ved fødslen.
- Automatisk ved forældrenes ægteskab efter fødslen.
- Automatisk ved adoption af udenlandske børn under 12 år.
- Ved erklæring, hvis man er nordisk statsborger eller tidligere dansk statsborger.
- Ved naturalisation, det vil sige ved lov.

1. Statsborgerskab ved fødslen

Det er dine forældres statsborgerskab, der har betydning for, om du er dansk statsborger ved fødslen. De nærmere regler findes i indfødsretsloven. Det er den gældende lov på tidspunktet for din fødsel, der er afgørende for, hvilke regler der gælder for dig: Hvis du er født af forældre, som på fødselstidspunktet har indgået ægteskab, har du fået dansk statsborgerskab, hvis du er født:

- før den 1. januar 1979, og din far er dansk, eller
- den 1. januar 1979 eller senere, og din mor eller far er dansk.

Hvis du er født af forældre, som på fødselstidspunktet ikke har indgået ægteskab, har du erhvervet dansk statsborgerskab:

- hvis din mor er dansk, uanset hvornår du er født, eller
- hvis kun din far er dansk, og du er født i Danmark den 1. februar 1999 eller senere

Hvis din mor er udenlandsk, og din far er dansk, og du enten er født før 1. februar 1999, eller du er født i udlandet, er du således ikke dansk statsborger. Hvis dine forældre senere indgår ægteskab, bliver du dog dansk med virkning fra ægteskabets indgåelse. Den gældende indfødsretslov Ifølge § 1 i den gældende indfødsretslov erhverver et barn automatisk dansk

statsborgerskab ved fødslen, hvis forældrene er gift, og enten faderen eller moderen er dansk. Dette gælder uanset, hvor i verden barnet er født. Er barnets forældre ikke gift ved fødslen, får barnet automatisk dansk indfødsret, hvis moderen er dansk. Er moderen udlænding og faderen dansk, får barnet kun automatisk dansk indfødsret, hvis barnet er født i Danmark. Er barnet derimod født i udlandet, skal barnet søge om dansk indfødsret ved naturalisation.

[Læs mere i indfødsretslovens § 1.](#)

2. Statsborgerskab ved forældrenes ægteskab efter fødslen

Har et barn af en dansk far og en udenlandsk mor ikke erhvervet dansk indfødsret ved fødslen, erhverver barnet automatisk dansk indfødsret, hvis de biologiske forældre gifter sig efter barnets fødsel. Dette gælder uanset, at forældrene senere bliver separeret eller skilt.

Desuden er det en betingelse, at barnet er under 18 år, ugift og ikke har fået dansk indfødsret ved fødslen. [Læs mere i indfødsretslovens § 2.](#)

3. Statsborgerskab ved adoption

Adoptivbørn under 12 år og Udenlandske børn under 12 år, som er adopterede ved en dansk adoptionsbevilling eller en anerkendt udenlandsk afgørelse, bliver automatisk danske som følge af adoptionen, hvis barnet adopteres af:

- en ugift dansk statsborger, eller
- et ægtepar, hvor mindst én af ægtefællerne er dansk.

Barnet får dansk indfødsret fra det tidspunkt, hvor adoptionens retsvirkninger indtræder. Det er en betingelse, at adoptionen anerkendes efter dansk ret. Stedbørn, der adopteres af danske statsborgere, kan kun få dansk indfødsret ved naturalisation, det vil sige efter ansøgning ved lov. For børn under 12 år, er der ikke noget krav om ophold her i landet, og de skal ikke dokumentere danskkundskaber eller lign. [Læs mere i indfødsretslovens § 2A.](#)

Adoptivbørn over 12 år og Udenlandske børn over 12 år, der adopteres af danske statsborgere, får ikke automatisk indfødsret. Disse børn kan derfor alene få dansk indfødsret ved naturalisation, dvs. ved lov. Adoptivbørn over 12 år skal derfor indgive en ansøgning om dansk indfødsret hos den lokale politistation og skal i den forbindelse dokumentere danskkundskaber mv. og skal have opholdt sig her i riget i 2 år.

4. Statsborgerskab ved erklæring

Der gælder en særlig procedure for erhvervelse af dansk statsborgerskab ved erklæring for:

- Nordiske statsborgere (statsborgere fra Finland, Island, Norge og Sverige) og
- Tidligere danske statsborgere, der ønsker at generhverve indfødsretten.

Disse kan under visse betingelser blive danske statsborgere ved at afgive erklæring over for en statsforvaltning, Rigsombudsmanden på Færøerne eller Rigsombudsmanden i Grønland. Erklæring afgives på et særligt skema.

Statsborgere fra Finland, Island, Norge og Sverige kan således afgive erklæring over for en statsforvaltning, hvis de:

- er mellem 18 og 23 år,
- på erklæringstidspunktet har bopæl her i riget,
- har haft deres bopæl i Danmark i sammenlagt mindst 10 år, heraf mindst 5 år inden for de sidste 6 år,
- er ustraffede og ikke er idømt foranstaltninger efter straffelovens kapitel 9 (andre retsfølger af den strafbare handling), og ikke er sigtede for en straffelovsovertrædelse.

Det er endvidere en betingelse, at den, der afgiver erklæring, godtgør, at den pågældende ved erhvervelsen af dansk statsborgerskab, mister sit statsborgerskab i andre stater, ligesom det er en betingelse, at den pågældende har lovligt ophold her i riget.

Erklæring kan ikke afgives, hvis der verserer en sag mod den pågældende, hvor anklagemyndigheden har nedlagt påstand om udvisning, eller hvor anklagemyndigheden som vilkår for et tiltalefrafald har fastsat, at den pågældende udvises.

Erklæring om erhvervelse af dansk indfødsret for nordiske statsborgere - henhold til indfødsretslovens § 3, stk. 2

Endvidere kan statsborgere fra Finland, Island, Norge og Sverige afgive erklæring over for en statsforvaltning, hvis de:

- har erhvervet statsborgerskab i Finland, Island, Norge eller Sverige på anden måde end ved naturalisation (dvs. ikke efter ansøgning, men f.eks. ved fødsel),
- er fyldt 18 år,
- har haft bopæl her i riget i de sidste 7 år, og ikke i løbet af denne tid er idømt frihedsstraf eller foranstaltning, der kan sidestilles med frihedsstraf.

Det er endvidere en betingelse, at den, der afgiver erklæring, godtgør, at den pågældende ved erhvervelsen af dansk statsborgerskab, mister sit statsborgerskab i andre stater, ligesom det er en betingelse, at den pågældende har lovligt ophold her i riget.

Erklæring kan ikke afgives, hvis der verserer en sag mod den pågældende, hvor anklagemyndigheden har nedlagt påstand om udvisning, eller hvor anklagemyndigheden som vilkår for et tiltalefrafald har fastsat, at den pågældende udvises.

Erklæring om erhvervelse af dansk indfødsret for nordiske statsborgere - i henhold til indfødsretslovens § 3, stk. 3

Herudover findes der særlige erklæringsbestemmelser om generhvervelse af dansk statsborgerskab for tidligere danske statsborgere, som er født danske, men senere har fortabt det danske statsborgerskab, fordi de er blevet statsborgere i et andet land.

Erklæring om generhvervelse af dansk indfødsret for tidligere danske statsborgere - i henhold til indfødsretslovens § 4

Afvisning af en erklæring kan påklages til Justitsministeriet. Klagen skal sendes til statsforvaltningen, der sender klagen til ministeriet sammen med sagens akter.

Læs mere i indfødsretslovens §§ 3-5.

Der henvises endvidere til statsforvaltningernes hjemmeside: www.statsforvaltning.dk samt til Rigsombudsmanden på Færøerne og Rigsombudsmanden i Grønland på Statsministeriets hjemmeside: www.stm.dk.

5. Statsborgerskab ved naturalisation

Hvis du ikke opfylder nogen af de betingelser for at opnå dansk statsborgerskab, som er nævnt ovenfor, kan du *ansøge* om at få dansk statsborgerskab. Du skal i så fald opfylde en række betingelser, som Folketinget har fastlagt. Hvis du opfylder betingelserne, kan du blive optaget på et lovforslag om indfødsrets meddelelse. Du vil blive dansk statsborger, når lovforslaget er vedtaget, og loven er trådt i kraft. Dette kaldes at opnå dansk statsborgerskab ved naturalisation.

Bilag 5

Trykkefrihed og samfundsdebat

Identifikation

Siden enevældens indførelse (1660) havde censuren hersket i Danmark-Norge, men oplysningstidens strømninger førte lempelser med sig. Resultatet blev en periode (1770-1799), hvor der herskede friere forhold for samfundsdebatten end nogensinde før. Og friere forhold, end man ville få i de næste årtier, indtil 1849-grundloven sikrede både ytringsfrihed og politisk frihed.

Bag Danmarkshistoriens første flirt med ytringsfrihed stod kong Christian VII's livlæge, Johan Friedrich Struensee (1737-1772), som under kongens sindssyge var landets reelle hersker. Som et barn af oplysningstiden iværksatte han en række frihedsvenlige reformer: I 1770 afskaffedes censur og indførtes reelt fuldstændig trykkefrihed; året efter fulgte mindre statslig hjælp til industrien, liberalisering af handlen, en mere human retspleje og forbud mod at anvende tortur, ligesom der åbnedes op for besættelse af stillinger efter evner og visse forbedringer for fæstebønderne. Struensee - der nu var blevet dronningens elsker - fik dog hurtigt selv skribenternes brug af trykkefriheden at mærke, og både i 1771 og 1773 skete der atter visse stramninger i trykkefriheden.

Restriktionerne blev dog i praksis brugt usystematisk, og op gennem 1780'erne blomstrede udgivelsen af pamfletter og tidsskrifter, der diskuterede offentlige forhold. Under indtryk af blandt andet den franske revolution og dens borger- og menneskerettighedserklæring blev 1773-bestemmelserne ophævet igen i 1790. Derved fik man en udstrakt trykkefrihed, hvor borgerne alene stod til ansvar over for domstolene. Trykkefriheden skabte ikke en egentlig, organiseret opposition, men grupper af intellektuelle fritænkere fandt dog sammen i "klubber" og omkring tidsskrifter, for eksempel Knud Lyhne Rahbeks (1760-1830) *Minerva* og *Tilskueren*. Bidragyderne til disse talte blandt andre sognepræsten Michael Gottlieb Birckner (1756-1798), der skrev de første filosofiske forsvar for ytringsfrihed, juristen Peter Collett (1767-1823), og mere radikale, næsten revolutionære skribenter som forfatterne og digterne Conrad Malthe Bruun (1775-1826) og Peter Andreas Heiberg (1758-1841). Sidstnævnte var påvirkede af blandt andre Rousseau (1712-1778) og Kant (1724-1804), og udtrykte sympati med den franske revolution og med de mere radikale aspekter af den.

Trykkeri fra sidst i 1700-tallet.

Begrundelse

Den spirende ytringsfrihed i den sidste tredjedel af 1700-tallet var med til at skabe de første debatter i Danmark-Norge om samfundets indretning - blandt andet om frihedsrettigheder, om statens magt, og om hvornår borgerne må gøre oprør. På den måde gav perioden en første opblomstring af den frie samfundsdebat, som er uundværlig i et demokrati, og som - selvom perioden var kort og uden demokrati - kom til at skabe en borgerlig selvfølelse og politisk interesse, der lagde grunden til senere reformer, ikke mindst i Norge.

Den franske revolutions totalitære drejning fra 1793 fik landets regent, kronprins Frederik (senere Frederik VI (regerede 1808-1839)), til at frygte for de mulige følger af en udstrakt trykkefrihed - som også i Danmark havde ført til hårde angreb på enevælde, adel, gejstlighed og religion. Som en konsekvens nedsatte regeringen i 1797 en kommission til at overveje pressefrihedens udstrækning, da "en vis klasse af forfattere stedse stræber at tilvejebringe mistillid til regeringen, håner de offentlige foranstaltninger i stedet for med beskedenhed at tilkendegive, hvorledes et og andet måtte kunne forbedres".

Birckner forsvarede trykkefrihedens princip, men understregede samtidig, at den ikke måtte misbruges til "angreb på suveræniteten" eller "åben opfordring til oprør og ulydighed". Videre gik Collett, som i et langt skrift anmeldte Birckners bog *Om trykkefriheden og dens love* og argumenterede for, at embedsmænd har ret og pligt til at kritisere regeringen, og at man under visse omstændigheder godt må opfordre til oprør, nemlig når dette kommer fra et flertal eller hele folket. Det medførte en kraftig reaktion fra regeringens side: I september 1797 blev Collett uden dom afskediget fra sit embede som hof- og stadsretsassessor (dommer). Heiberg og Bruun ilede ham til forsvar, tog et skridt videre og forfægtede, at en stat, der indskrænker ytringsfriheden, retfærdiggør, at borgerne gør oprør.

"§ 2: Dersom nogen, i et trykt Skrift, laster, forhaaner eller søger at udbrede Had og Misnøie imod disse Rigers Constitution, eller imod Kongens Regiering, enten i Almindelighed, eller i enkelte Handlinger, da straffes han med Landsforviisning; og dersom han, efter at være ført udenfor Grændserne, igien indfinder sig i Kongens Riger og Lande, uden dertil at have erholdt Tilladelse, bør han arbeide i Jern sin Livs Tid".

FORORDNING OM TRYKKEFRIHEDEN AF 27. SEPTEMBER 1799.

I august 1799 syntes kronprins Frederik, at brugen af pressefriheden var gået for langt. "Jeg bifalder ganske, at kancelliet tager fat på disse herrer", skrev han om de skribenter, der kritiserede regeringen. Den 27. september samme år kom Trykkefrihedsforordningen, som effektivt stillede uret tilbage og lukkede munden på samfunds- og regeringskritikere. Nu var det slut med at skrive anonymt, stort set alle skrifter skulle forbi politimesteren før udgivelse, og overtrædelser blev med tilbagevirkende kraft straffet med livsvarig censur.

Konsekvensen kom hurtigt. I 1799 blev både Heiberg og Bruun med tilbagevirkende kraft idømt landsforvisning på livstid, og de endte begge i Paris i 1800. Collett måtte opgive sin skribentvirksomhed og tog samme år imod et embede som prokurator på De Dansk Vestindiske Øer.

Bilag 6

Dokumentation: Kulturminister Brian Mikkelsens tale

Kulturminister Brian Mikkelsens tale til de konservatives landsmøde, søndag 25. september 2005.

Kære landsmøde, kære venner! Hvordan synes vi egentlig selv det går?

Ja, hvis man spørger mig, synes jeg faktisk, at det går rigtig godt. Den borgerlige regering har nu haft magten i fire år. Og i den periode har vi gennemført en kultur- og værdikamp, der fuldstændig har ændret den politiske debat herhjemme.

Vi har gjort op med årtiers politisk korrekt meningstyranni.

Vi har erstattet skatteplyndring med skattestop.

Vi har fjernet socialstatens omklamring af individet og skabt frie muligheder for frie mennesker.

Vores mål er et samfund, hvor skolerne igen fokuserer på grundlæggende færdigheder.

Hvor selvstændige borgere kan udvikle det allerbedste, de har i sig.

Vi er også gået til kamp imod den multikulturelle ideologi, der siger, at alt er lige godt. Fordi hvis alt er lige godt, så er alt ligegyldigt. Og det vil vi ikke acceptere.

En middelalderlig muslimsk kultur bliver aldrig lige så gyldig herhjemme som den danske kultur, der nu engang er groet frem på det stykke gamle jord, der ligger mellem Skagen og Gedser og mellem Dueodde og Blåvandshuk.

Kultur- og værdikampen har nu raset i nogle år. Og jeg tror, vi kan konstatere at første halvleg er ved at være vundet. Det ser ud til, at de kulturradikale begynder at erkende, at deres storhedstid er slut.

Jeg læste forleden en ny bog om den borgerlige kulturkamp, skrevet af den kulturradikale forfatter Klaus Rothstein. Ibogen appellerede han til os borgerlige om en bred alliance med de kulturradikale vendt imod Dansk Folkeparti, som han opfatter som hovedfjenden.

Den pointe lo jeg lidt af. For hvorfor er de kulturradikale pludselig ved at blive imødekommende over for borgerligheden? Jeg tror, at det sker, fordi de ikke længere selv kan sætte dagsordenen. De ved, at slaget er tabt. At de borgerlige har sejret. Og det har jo altid været en taberstrategi at sige: "If you can't beat them, join them!"

Men vi vil ikke hjælpe de kulturradikale med at dække over deres nederlag.

Vi skal ikke afblæse kultur- og værdikampen bare fordi de kulturradikale nu rækker hånden ud imod os. Der er stadig mange slag, der skal slås.

Et af de vigtigste handler om den konfrontation, vi oplever, når indvandrere fra muslimske lande nægter at anerkende dansk kultur og europæiske normer.

Midt i vores eget land er der ved at udvikle sig parallelsamfund, hvor minoriteter praktiserer deres middelalderlige normer og udemokratiske tankegange. Det kan vi ikke acceptere. Det er her, vi har kulturkampens nye front.

Forleden kunne man se, hvordan en islamisk gruppe afholdt et møde i et kommunalt medborgerhus. Foran døren stod "Indgang for kvinder". Altså en indgang for mænd og en for kvinder. Hvilken hård mod ligeretten, som danske kvinder har kæmpet for at indføre herhjemme gennem årtier.

Og en af landets mest populære stand-up-komikere, Frank Hvam, har lige fortalt i et interview at han ikke tør gøre grin med Islam. "Jeg fandt ud af, at jeg ikke tør pisse på Koranen, og det provokerede mig helt vildt," fortalte til aviserne.

Samtidig er det kommet frem, at forfatteren Kåre Bluitgen, der er ved at skrive en bog om Islam, har haft problemer med at finde nogle til at illustrere bogen. Danske tegnere tør nemlig ikke lægge navn til en tegning, der viser profeten Muhammeds ansigt.

Disse eksempler viser, at kunstnerne er så bange for muslimske fundamentalister, at de frivilligt bøjer nakken og tier... Det kan vi ikke leve med.

Vi må forsvare demokratiet og ytringsfriheden. Vi må værne om kunstnernes ytringsfrihed og fordømme og retsforfølge alle, der forsøger at krænke den.

Hvis vi lader angsten vinde, ender vi som kuede borgere i et frygtsomt land

Man kan så spørge: Hvilken rolle har den konservative kulturpolitik i denne kulturkamp. Så vil jeg svare: En meget stor rolle.

Det er konservativ politik at styrke vores kendskab til kulturarven. For hvad er vi uden viden om vores fortid? Blot fritsvævende atomer i et vægtløst univers. Kulturarven beriger os og styrker vores identitet som danske borgere i en tid, der er præget af globalisering og folkevandringer.

Kulturel oprustning er den bedste vaccine mod udemokratiske strømninger i samfundet.

Vi skal gøre alt for at indvandrere og deres efterkommere bliver fortrolige med det danske samfund, dets historie og dets demokratiske principper.

Vi har indført gratis adgang på Nationalmuseet og Statens museum for Kunst samt gratis adgang for alle unge under 15 år på mere end 100 statsstøttede museer i hele landet. Dermed åbnes den danske kulturarv mere op og bliver mere tilgængelig for alle.

Erfaringer fra udlandet viser, at den slags ordninger øger antallet af indvandrere og deres efterkommere, der går på museum.

Vi har også sat et arbejde i gang med at udarbejde en national kulturkanon. Den skal være en gave til alle borgere her i landet- også til indvandrere, der får en god adgang til de fælles referencerammer den danske kultur bygger på. Vi skal heller ikke overse, at der også sker mange positive ting i indvandrer miljøet. Forleden udsendte seks imamer en erklæring om kvindelig omskæring, som de fastslår, bør undgås. Det er et meget positivt signal.

Det skal dog ikke skjule, at kulturkampen bliver lang og sej.

Vi vil kæmpe for vestlige værdier som demokrati, ligestilling og menneskerettigheder.

Vi vil føre kulturkampen videre. Kun gennem denne kamp kan vi sikre, at fremtidens Danmark bliver sammenhængende, dynamisk og præget af demokratiske idealer.

Bilag 7

Når frygt bliver til ret

Socialrådgiveren nr. 13, 9. september 2010

Demokratiet i Danmark er under pres. Med afsæt i frygten for blandt andet terror og vold producerer politikerne nye regler og love, som tilsidesætter grundlæggende demokratiske rettigheder. En meget bekymrende tendens, advarer professor i samfundsvidenskab, Peter Højlund, der for nylig udgav bogen "Frygtens ret".

Tekst: Tina Juul Rasmussen

Den 25. marts sidste år afsagde Højesteret en dom, som fik Peter Højlund til at spærre øjnene op. Seks unge, der kaldte sig Fighters and Lovers, fik fra 60 dage til seks måneders betinget fængsel for terrorisme. Deres forbrydelse var økonomisk støtte til to politiske grupper i henholdsvis Israel og Colombia – grupper, som er på den danske terrorliste. Pengene havde de unge fået ved at sælge t-shirts. Det opsigtsvækkende ved Højesterets dom var for Peter Højlund, professor ved samfundsvidenskab på RUC, at de unges grundlovssikrede ret til at ytre sig og vise deres politiske sympati blev markant begrænset. Og den var blot endnu et eksempel i rækken på det, Peter Højlund opfatter som en bekymrende udvikling for vores demokrati. - Tendensen er, at man med sådan en dom og med mange nye love og regler i det hele taget nu lettere end tidligere indskrænker de demokratiske rettigheder, vi normalt antager som selvfølgelige – under henvisning til frygt: Frygt for terror, for optøjer, for knivstikkerier og bandekrige, for bankkrak og så videre. Og der kommer hele tiden nye trusler til. Så derfor mener jeg, at vi, i stedet for at lade frygten styre vores lovgivning og adfærd, må have en mere omfattende diskussion om, hvad vi vil med vores demokrati. En diskussion, som blandt andet foregår behårdt i USA lige nu. Det er uhyre vigtigt.

Før kunne vi støtte alt Bekymringen ansporede Peter Højlund til at skrive bogen "Frygtens ret", som udkom i sommer. Heri søger han som forsker at påvise de tendenser og konsekvenser i vores lovgivning og praksis, som frygten fører med sig. - Jeg ser små kim, som ikke længere er enkeltstående eksempler, men en klar tendens. I Danmark har vi i århundreder hyldet pluralismen (mangfoldigheden, red.). Vi har kunnet støtte, hvem vi ville – Stalin, Honecker, Mao. Vi havde kommunister siddende i Folketinget, som fik støtte fra Rusland. Vi kunne ytre tossede eller ikke-tossede ideer offentligt og tage en politisk debat om det, men den rummelighed er nu blevet indskrænket via lovgivningen – med lømmelpakken, knivloven, tunesersagen, Fighters and Lovers-sagen og så videre. Ifølge Peter Højlund blev

frygten for alvor født, da World Trade Center blev torpederet den 11. september 2001. Med Muhammedkrisen i 2005 blev mere ved båret til bålet. Frygten for terror og ekstremisme er vokset støt, og det har presset Folketingets politikere til at "sende signaler" via lovgivningen om, at vi som samfund ikke vil tolerere disse trusler. - Jeg anerkender, at det er politikerne og magthavernes opgave at skabe tryghed for befolkningen. Kan de ikke det, mister de magten. Men jeg mener også, at vi må kunne klare en hvilken som helst situation med en åben politisk debat og en fornuftig lovgivning – uden at gå på kompromis med demokratiet og uden at bruge politisk censur, som fortæller, hvem man må og ikke må sympatisere med. Og ellers må vi erkende, at vores samfund har autoritære træk i stil med de politiske regimer, vi netop forsøger at bekæmpe.

Grænsen er overskredet *Er vores demokrati i fare?* - Jeg vil hellere udtrykke det sådan, at vores demokrati er under pres. Vi har indskrænket dele af demokratiet. Det betyder ikke, at det er ved at falde sammen, men som bekendt er de første skridt altid de sværeste – som lommetyven, der bliver butikstyv og ender som bankrøver. Og for mig at se, er grænsen for acceptable indskrænkninger i det politiske liv nu overskredet. Du kalder det, at man 'gnaver af demokratiets hovedstol' – hvad mener du med det? - De tre friheder – ytrings-, forsamlings- og foreningsfriheden – er under pres. Vi kan nu efter "lømmelpakken" tilbageholdes på åben gade af politiet uden begrundet mistanke. Der er i perioder visitationszoner i København, hvor politiet også kan stoppe og visitere os uden begrundet mistanke. Der bliver truffet administrative afgørelser om udvisning i udlændingesager, blandt andet tunesersagen, uden at borgeren har mulighed for at forklare eller forsvare sig. Og vi kan ikke længere støtte visse politiske grupper uden at blive dømt for terrorisme, siger Peter Højlund – og erkender i samme åndedrag, at fagjurister vil anfægte hans synspunkter. - De vil sige, at Fighters and Lovers-sagen ikke handler om ytringsfrihed, men om støtte til terror. Men jeg vil så spørge: Hvad vil der ske, hvis jeg lavede en demonstration eller en støtteforening til fordel for de to samme organisationer (PFLP og FARC, red.), eller andre organisationer på den danske terrorliste? Jeg ville ganske sikkert blive arresteret. Det ser jeg som indskrænkningerne, der gnaver af demokratiets hovedstol. Og personligt kan jeg da godt være lidt nervøs for at blive tilbageholdt uden grund i forbindelse med en demonstration.

Rammer offentligt ansatte En anden, helt ny tendens er, mener Peter Højlund, at også de offentligt ansattes ytringsfrihed er presset. - Vi har behov for at høre disse menneskers mening, men vi ser samtidig en ny sanktionsform vinde frem, som ikke har juridisk karakter, men er en slags offentlig stigmatisering, en underkendelse af deres anseelse. Det skete blandt andet for den tidligere PET-chef, Hans Jørgen Bonnichsen, som har været meget brugt i

medierne i forbindelse med omtale af terrorsager. Han er i den grad blevet stigmatiseret af blandt andet Dansk Folkeparti i medierne for sine udtalelser, blandt andet efter at han offentligt kritiserede, at beviserne i tunesersagen ikke var blevet præsenteret for en dommer. Peter Høilund erkender også, at han flere gange har rådet blandt andet socialrådgivere til enten at søge alliancer eller gå til deres fagforening, hvis de ønskede offentligt at gøre opmærksom på for eksempel ulovlig praksis eller at kritisere forholdene i forvaltningen. - Som solist er det hårdt at opleve sanktioner fra for eksempel ledende politikere. Her står man stærkere, hvis man er flere, eller ved at lade Dansk Socialrådgiverforening tale sagen.

Retlig knopskydning er sjusk Et andet gennemgående kritikpunkt i Peter Høilunds bog er det lovsjusk, som følger i slipstrømmen på politikernes iver efter at sende hurtige signaler om handlekraft i kampen mod truslerne. - Jeg er for så vidt enig i, at det er vigtigt at sende politiske signaler, men det er vel vigtigere, at lovgivningen kan løse de problemer, institutionerne sidder med? Og sådan er det ikke nu. Udlændingelovgivningen er skrækeksemplet. Den ændres konstant, den er grundlæggende uigennemskuelig, reglerne uforståelige og i høj grad båret af frygt. Ofrene er de stakler i institutionerne, som skal administrere den – og de borgere, hvis retssikkerhed svækkes. Og hver gang ministeren (Birthe Rønn Hornbech, red.) bliver spurgt i en sag, svarer hun, at det må komme an på en konkret vurdering. Ifølge Peter Høilund betyder det en uigennemsigthed og uforudberegnelighed, som svækker retssikkerheden og nærer frygten. Som eksempel skriver han i sin bog, at udlændingeloven på knap halvandet år, fra juli 2008 til oktober 2009, blev ændret ni gange. Der knytter sig 38 bekendtgørelser til loven, 54 cirkulærer og fire vejledninger. - For mig er den form for retlig knopskydning det rene lovsjusk. Ingen kan gennemskue alle de regler og ved derfor heller ikke, hvad der sker, hvis de overtrædes – eller hvornår de gør det. Man kunne aldrig forestille sig noget lignende på skatteområdet. Her ved alle i store træk, hvad vi må og ikke må. Og den usikkerhed planter det, sociologen Zygmunt Bauman kalder en 'flydende frygt' – en blanding af frygt, som pr. definition er rettet mod noget konkret, og angst, der ofte er diffus, som tilfældet er her. Man frygter noget, man ikke helt ved, hvad er. Sådan har jeg det for eksempel, når jeg kører med Metro eller S-tog. Jeg er selv blevet lidt frygtsom – jeg kigger efter tasker, som står alene, og i lufthavnen holder jeg øje med mennesker, der ser lidt mistænkelige ud. Det er flydende frygt.

Demokrati og opposition ude af kraft Kravet om politisk handlekraft og hurtige signaler er styret af det, Peter Høilund refererer til som 'nødvendighedens lov'. - Lovteksterne er ikke længere det vigtigste – det er derimod et godt medie billede. Man bliver ikke genvalgt på at lave gode lovtekster. Vi så det med bankpakke 1 og 2. De politiske ledere går ind bag lukkede

døre og kommer ud nogle dage senere med en bankpakke, der kører uimodsagt gennem Folketinget og bliver til lov. Ingen diskuterer det, ingen skriver om det, fordi politikerne spiller på en frygt: "Hvis ikke vi gør noget, får vi græske tilstande." Og ingen ønsker jo økonomiske tilstande som i Grækenland. Men hvad skulle man så have gjort – finans-krisen var jo reel nok, og bankerne krakkede om ørene på os? - Man skulle have ladet pluralismen virke. Ladet organisationer og politikere diskutere det. For jeg tror ikke på, at bankerne krakker så hurtigt. I dag kan ingen fortælle os, hvad de bankpakker reelt set koster samfundet. Det kan meget vel være meget store beløb. Men der er ingen politisk opposition af betydning, aviserne skriver ikke noget og så videre. For når man henviser til nødvendighedens lov, afviser man borgerne som indflydelsesrige – ligesom organisationerne får kortere og kortere tid til at afgive høringssvar og gøre opmærksom på uhensigtsmæssigheder i lovgivningen. Frygten styrer, påpeger Peter Højlund og illustrerer med et par private eksempler: - Jeg havde for nylig en tømrer i min lejlighed til at ordne loftet. Han skulle skære noget af og spurgte, om han måtte låne en kniv. "Du er da tømrer, har du ikke selv en kniv?" spurgte jeg. Men det turde han ikke køre rundt med – efter knivloven. Det er et eksempel på en uhensigtsmæssig virkning, som man kunne have undgået med et ordentligt lovforberedende arbejde. Eller som da jeg sidste år skulle forny min private p-licens på posthuset, og postmedarbejderen bad mig legitimere mig "af hensyn til terrortruslen", som hun sagde. Ja, man skal da virkelig passe på, at mine 179 kr. ikke falder i de forkerte hænder. Da jeg tjekkede op på det, viste det sig at gælde i sager med større pengebeløb. Men igen har det afsæt i frygten.

If it ain't broken, don't fix it Men jo, frygt kan også afstedkomme fornuftig lovgivning som for eksempel da fugleinfluenzaen ramte Europa, siger RUC-professoren: - Her er det helt fornuftig at lovgive om, hvordan landmændene skal forholde sig. Og frygt er ikke noget nyt. Den har altid eksisteret. Engang var vi styret af Guds frygt og senere frygten for magthaverne, som bare kunne henrette folk, hvis de ville. Jeg var selv barn i 1950erne og er vokset op med frygten for atombomben. Mine forældre havde store forråd af dåsemad og andet. Problemet i dag er, at frygten er kammet over. Man kan godt lave lovgivning 'for en sikkerheds skyld', men vi får et samfund, som ikke er til at holde ud at leve i. Jeg mener, at man kun bør ændre love og regler, hvis man er sikker på, at ændringer er bedre, end det som var før. *Som i: If it ain't broken, don't fix it?* - Ja, præcis!

Peter Højlunds bog "Frygtens ret" udkom i juni på Hans Reitzels Forlag.

Lømmelpakken:

Lovpakke vedtaget i november 2009 op til FN-klimatopmødet COP15 i København for at forhindre optøjer. Ændringerne i Straffeloven giver politiet mulighed for administrativt at

tilbageholde folk i op til 12 timer, og straffen for at forhindre politiet i udførelsen af deres arbejde hæves til 40 dages fængselsstraf.

Tuneserloven:

Ændring af Udlændingeloven fra december 2008, der pålægger personer på tålt ophold i Danmark en daglig meldepligt. Loven var en udløber af tunesersagen, hvor to tunesere, mistænkt for at ville slå Muhammed-tegneren Kurt Westergaard ihjel, blev administrativt udvist af Danmark på baggrund af "hemmelige beviser", som hverken blev forelagt forsvarer eller anklager.

Knivloven:

Ændring af Våbenloven fra juni 2008 som følge af blandt andet bandekriminalitet, der forbyder alle at bære kniv eller dolk på visse offentlige steder.

Fighters and Lovers-sagen:

I marts 2009 idømmer Højesteret seks unge betinget fængsel for terrorisme. De har arbejdet politisk for PFLP i Israel og FARC i Colombia ved at sælge t-shirts og sende pengene til organisationerne.

Bilag 8

Pressebillede for teaterforestillingen FRELSENE – en alternativ danmarkshistorie

Foto: Per Morten Abrahamsen

Bilag 9

Redningen af de danske jøder

Artikel skrevet af [Hans Kirchoff](#)

Under 2. verdenskrig myrdede Nazi-Tyskland mellem 5 og 6 millioner jøder. De blev skudt, eller de blev tævet og sultet ihjel i koncentrationslejrene, eller de blev gasset i særlige udryddelseslejre i det besatte Polen.

I oktober 1943 kom turen til de danske jøder. Men tyskerne fik kun fat på 485. Over 7000 lykkedes det at flygte til sikkerheden i det neutrale Sverige.

Nazisternes fiasko i Danmark blev en enestående begivenhed i Hitlers Europa.

Hvordan kunne dette ske?

Forklaringerne er flere. Men en afgørende årsag var danskernes hjælp, der blev et enestående eksempel på [civil modstand](#) i det besatte Europa.

Jødehad og antisemitisme

Jødehadet er ældgammelt. Fra Oldtiden er jøderne blev forfulgt, fordi de var anderledes og ville bevare deres religion og deres samfund i de fremmede lande, hvor de slog sig ned. De kristne anklagede jøderne for at have korsfæstet Jesus. De blev spærret inde i særlige bydele, der blev kaldt [ghettoer](#). De måtte ikke eje jord, måtte altså ikke være bønder, og de blev også holdt ude fra de fleste andre erhverv. I stedet blev jøderne ofte handelsmænd. Under krige og epidemier eller i økonomiske krisetider blev de syndebukke. De blev landsforvist, eller de blev brændt på bålet, hvis de ikke omvendte sig til kristendommen.

I slutningen af 1800-tallet skiftede jødehadet karakter. Det blev nu biologisk begrundet og kaldt [antisemitisme](#). Antisemitterne hævdede, at jøderne tilhørte en særligt lavtstående race, der ville forgifte og ødelægge den højerestående hvide race, når f. eks. jøder fik børn med ikke-jøder.

Disse teorier var den rene fantasi. Men de betød, at det ikke længere var nok, at jøderne omvendte sig. For de havde jo stadigvæk det urene blod i årerne! Derfor måtte de skilles helt ud af samfundet og det nationale liv.

Jødeforfølgelserne i Tyskland

Hitler og nazisterne i Tyskland var antisemitter. De så jøderne som den store fjende, der måtte ryddes væk, som man gør det med utøj og rotter. De opfattede jødedommen som een stor sammensværgelse mod Tyskland og satte lighedstegn mellem kommunister og jøder.

Da Hitler fik regeringsmagten i 1933, startede han straks forfølgelserne af den halve million tyske jøder. Han havde ikke nogen fast plan for at blive jøderne kvit. Men det gjaldt om at gøre tilværelsen så utålelig for dem, at de forlod Tyskland og emigrerede til udlandet. I årene op til krigsudbruddet i 1939 blev de trængt helt ud af det økonomiske og kulturelle liv. De blev andenklassens borgere uden stemmeret og offentlig hjælp. De mistede deres arbejde. Deres firmaer og formuer blev konfiskeret, og deres børn blev udvist fra skolerne.

Med mellemrum rasede [nazipartiets](#) stormtropper i gaderne og tævede jøder, smadrede deres butikker og ødelagde deres synagoger. Mange blev kastet i koncentrationslejr. Da krigen kom, var det lykkedes omkring 250.000 jøder at flygte ud af Tyskland. Resten levede i fattigdom, klemmt sammen i særlige huse og bydele. De måtte ikke bevæge sig frit, ikke benytte sporvogne og tog, ikke besøge parker eller offentlige pladser, kun handle på bestemte tidspunkter, ikke bruge telefon og ikke holde husdyr! De var nu helt isolerede.

Hitlers "endelige løsning af det jødiske spørgsmål"

Vi ved ikke bestemt, hvornår Hitler besluttede at myrde først de tyske og derefter alle andre jøder i Europa, det nazisterne kaldte "den endelige løsning på det jødiske spørgsmål". Men det skete engang i 1941, da Hitler havde indledt det store felttog imod Sovjetunionen og kunne skjule folkemordet bag krigens grusomheder. Først myrdede tyskerne omkring ½ million jøder i Rusland, og derefter gik man løs på jøderne i de andre erobrede og besatte lande. Det var [SS](#), nazisternes elitesoldater, og det hemmelige politi, [Gestapo](#), der organiserede folkemordet.

Fra 1942 rullede dagligt hundreder af godsvogne med jøder østpå til Polen. Her havde man bygget en række dødslejre, hvor jøderne blev gasset øjeblikkelig efter ankomsten og derefter brændt i krematorieovne. Den største lejr af dem alle var [Auschwitz](#), hvor omkring 1 million jøder omkom.

De danske jøder under besættelsen

I Danmark levede omkring 7000 jøder, de fleste i København. De var helt integreret i det danske samfund og følte sig som danske. Mange opdagede først at de var jøder, da forfølgelsen satte ind.

Der fandtes ikke mange antisemitter i Danmark. Og myndighederne slog hårdt ned på

racistiske udtalelser f. eks. i pressen.

Jøderne holdt naturligvis lav profil under besættelsen. De så, hvad der skete med jøderne i andre besatte lande og ønskede at undgå alt, hvad der kunne give tyskerne anledning til at gribe ind. Derfor sluttede de også helt op bag samarbejdspolitikken.

Den danske regering erklærede gentagne gange over for besættelsesmagten, at man ville gå af, hvis tyskerne indførte jødelove i Danmark. Det affandt tyskerne sig med. For de ønskede ikke at miste alle de fordele, som [fredsbesættelsen](#) og samarbejdspolitikken gav. Og ved siden af dem var de 7000 jøder kun et lille problem.

Den tyske aktion 1. oktober 1943

Dette ændredes den 29. august, da den danske regering ophørte. Nu behøvede man ikke længere at tage hensyn til samarbejdspolitikken. Og den 8. september 1943 opfordrede Werner Best, den tyske rigsbefuldmægtigede, Hitler til at deportere jøderne. Hitler gav grønt lys. Der kom ekstra politi til København, og aktionen blev fastsat til natten mellem den 1. og den 2. oktober.

Vi kender ikke nærmere til Bests motiver for at udløse aktionen. Han var SS-general og antisemit og havde altså gode grunde til at ville skaffe sig af med jøderne.. Men han var også en smidig politiker, der ønskede at få tingene til at glide i Danmark. Og han vidste, at deportationen let kunne fremkalde uro og oprør. Derfor ser vi også, at Best hurtigt slog bak! Næppe havde han afsendt sit telegram, før han begyndte at advare Hitler imod en aktion. Og da han ikke havde held til at stoppe den, lod han tidspunktet sive til den danske side. Det betød, at de fleste jøder var flygtet fra deres lejligheder, da de tyske politisoldater dukkede op.

Det er svært at forklare Bests dobbeltspil.

Måske ville han på engang skaffe sig gode karakterer hos Hitler og samtidig undgå, at aktionen - nu da den var besluttet - skabte alt for megen ballade i Danmark.

I alle tilfælde blev Bests dobbeltspil en af de vigtigste årsager til, at redningen blev en dansk succes.

Redningen af jøderne til Sverige

Da rygterne om den kommende aktion var blevet til vished, hjalp mange med at bringe advarslen videre. De fleste jøder flygtede til Nordsjælland, hvor de fandt ly hos bekendte eller hos vildfremmede mennesker, der stillede sommerhuse eller lejligheder til rådighed, som gav mad eller penge, og som sørgede for kørsel. I København fungerede hospitalerne som

opsamlingssteder. Her blev jøderne gemt blandt patienterne og, siden transporteret videre til udskebningshavnene. Herfra blev de sat over Øresund til Sverige, de fleste i fiskerbåde.

I løbet af 14 dage var de allerfleste kommet over. Store pengesummer blev betalt til fiskerne. Man har siden diskuteret, om det rigtige er at tage betaling for at redde menneskeliv. Men jøderne har sjældent deltaget i kritikken. De glædede sig først og fremmest over at være blevet reddet.

Den svenske regering erklærede, at de danske jøder var velkomne i Sverige, og befolkningen i Skåne modtog flygtninge med åbne arme. Den var ligeså forbitret over tyskernes forbrydelse som den danske.

Besættelsesmagten deltog kun halvhjertet i aktionen. Som omtalt gjorde Best meget for at sabotere den - da han først havde udløst den. Han forbød også sine politisoldater at brække jødernes lejligheder op, og de jøder der blev fanget, blev sendt til gennemgangsljren Theresienstadt i Böhmen - og ikke til dødslejrene i Polen. 284 jøder blev fanget natten mellem den 1. og 2. oktober, kun 200 i de følgende uger. Det siger meget om den tyske passivitet.

Redningen af jøderne er et af de mest markante eksempler på civil modstand under besættelsen. Mange modstandsgrupper var aktive, men de fleste flygtningehjælpere var ganske almindelige mennesker, der vendte tilbage til det normale hverdagsliv, da det hele var slut. Andre, der ikke havde mulighed for at hjælpe direkte, gav penge, eller de deltog i masseprotesterne til Best. Blandt de sidste finder vi kongen, kirken, politikerne, universiteterne, fagforeninger, skoler og elevforeninger og mange flere.

“Miraklet ved Øresund”

Redningen af de danske jøder er den eneste begivenhed i Danmarkshistorien, som er kendt i det store udland. Det gælder særligt i USA og Israel, hvor man beundrer danskernes indsats som lyset i folkedrabets mørke.

Mange jøder opfattede redningen som et mirakel, når de så, hvad der skete med deres familie og venner i andre lande.

Men redningens succes lader sig forstå, uden at vi behøver at gribe til overnaturlige forklaringer.

Lad os resumere grundene til at det gik så godt:

- Jøderne var få. De fleste boede i København, og afstanden til havnene var kort.

- Der var kun få antisemitter i Danmark.
- Det neutrale og venligtsindede Sverige lå kun et par kilometer væk, og Øresund blev ikke en forhindring, men en bro til friheden.
- Fredsbesættelsen og samarbejdspolitikken beskyttede jøderne i den længste periode.
- Den tyske aktion var præget af passivitet.
- Kun ganske få danskere hjalp tyskerne. Det store flertal var forbitret over forbrydelsen, og mange hjalp jøderne, hvor de kunne.

Alle disse forhold gør situationen i Danmark til noget helt specielt.

Bilag 10

Danmark og de jødiske flygtninge 1938-1945: Flygtningestop

Da nazisterne jødepolitik gik over i en ny og mere brutal fase, satte det gang i en jødisk masseflugt. Angst for at blive løbet over ende af fortvivlede flygtninge fik Danmark og andre nabolande til at ændre flygtningepolitik: Mens målsætningen i Danmark hidtil havde været at forhindre de tyske jøder i at slå sig ned i Danmark, blev målet nu at undgå, at de overhovedet kom over grænsen. Senere, under besættelsen af Danmark, forsøgte dansk politi flere gange at sende jødiske flygtninge tilbage til Tyskland, dog uden held. Det lykkedes imidlertid at overgive 20 jødiske flygtninge i Gestapos varetægt. 15 af dem blev udleveret udelukkende efter dansk ønske.

Med Tysklands indmarch i Østrig i marts 1938 og Krystalnatten i november gik nazisternes jødepolitik over i en ny fase. Jøderne skulle ribbes for værdier og derefter tvinges til at emigrere under trusler om kz-lejrene. Den masseflugt, som blev resultatet, fik nabolandene, herunder Danmark, til at tage ekstraordinære forholdsregler for at undgå at lukke de mange flygtninge ind.

Afvist på grænsen til Danmark

De første til at mærke den strammere kurs var de østrigske jøder. Efter gældende regler kunne østrigere rejse ind i Danmark, hvis de havde et pas. Men virkeligheden var anderledes for østrigske jøder. Efter forhør om deres afstamning blev de sendt tilbage til Tyskland. Årsagen var, at de ved afrejsen fra Østrig havde måttet skrive under på, at de ikke ville vende tilbage. Danmark ville derfor ikke risikere at komme til at "hænge" på flygtningene. Og oven i købet flygtninge, som ikke kunne forsørge sig selv. Officielt lød forklaringen, at de ikke havde penge nok til et længerevarende ophold.

Det var ikke holdbart i længden, og fra 1. juli 1938 blev det bestemt, at østrigere skulle have visum for at komme ind i Danmark. Men ingen visumansøgninger blev bevilget, hvis myndighederne fik mistanke om, at det drejede sig om jøder. De kunne kun få lov at rejse ind i Danmark, hvis de var i besiddelse af opholdstilladelse i et andet land og blot skulle passere dansk territorium.

Presset mod grænsen sommeren 1938

Selvom myndighederne var hurtige til at træffe forholdsregler, steg presset mod grænsen i løbet af sommermånederne. I forhold til andre lande var det dog stadig få jødiske flygtninge, som forsøgte at komme ind i Danmark. Mens der i juni opholdt sig 572, steg tallet kun til 727 ved udgangen af september. At det ikke helt kunne lykkes at holde flygtningene væk, skyldtes to ting. For det første kunne man ikke af hensyn til Tyskland indføre visumbestemmelser overfor tyske rejsende. For det andet var det ikke muligt at afhøre alle tilrejsende om deres afstamning eller ærinde. Derfor kunne jøder stadig ved et "ulykkestilfælde", som det hed, slippe forbi grænsevagterne. Opholdstilladelse kunne de dog ikke få. I stedet fik de en kort frist til at finde et andet opholdssted under trusler om at blive sendt retur til Tyskland/Østrig.

Grænsen lukkes for forfulgte jøder oktober 1938

I løbet af september oplevede myndighederne ved flere lejligheder, at nazisterne tvang jøder ombord på skibe med kurs mod Danmark med ordre om, at de ikke måtte fortælle om det. Det fik regeringen til at beslutte, at grænsen definitivt skulle lukkes for jødiske rejsende fra lande, hvor de blev forfulgt, da forfølgelsen ville forhindre dem i at tage hjem igen. Og den 6. oktober gik grænsebommen definitivt ned, medmindre flygtningene på forhånd havde fået en indrejsetilladelse fra det danske Justitsministerium eller havde været så heldige at få opholdstilladelse i et andet land. Politiske flygtninge kunne derimod stadig få asyl.

Samtidig med lukningen af den danske grænse, iværksatte tyskerne mærkning af jødernes pas med et stort rødt J. Hermed blev de lettere at genkende og afvise ved grænseovergangene.

Ingen tilknytning – ingen ophold

For at få tilladelse til at rejse ind i Danmark blev det krævet, at flygtningen havde en meget nær familiemæssig tilknytning til landet. I praksis skulle man have været dansk statsborger. Det forhold, at forældre, børn eller søskende boede her, var ikke tilstrækkeligt. Efter Krystalnatten blev der dog i visse tilfælde givet adgang for enlige, gamle mennesker med en dansk søn eller datter. Men kun, hvis den pågældende ikke længere havde familie i Tyskland/Østrig, som kunne risikere at følge efter. Det var desuden en betingelse, at den herboende familie kunne stille store økonomiske garantier. Det var altså kun de mere velhavende danskere, der kunne få deres gamle mor eller far til landet.

Efter Krystalnatten steg antallet af ansøgninger om opholdstilladelse betragteligt. Mange tyske og østrigske jøder var nu smidt i kz-lejre med besked om, at de kunne blive løsladt, hvis de

fandt et land, der ville modtage dem. Danmark hørte ikke til de lande. Her gjaldt det: ingen tilknytning, ingen opholdstilladelse.

Illegale flygtninge sendes retur til Tyskland

Den danske landegrænse var kort og velbevogtet. Derfor kom der forholdsvis få flygtninge illegalt ind i landet. Og dem, det lykkedes for, blev hurtigt opdaget og arresteret. Hvis flygtningen ikke havde nogen, som kunne hjælpe ham og tale hans sag hos myndighederne, blev han overgivet til tysk politi. I nogle tilfælde nægtede tyskerne at modtage flygtningen, og han måtte så blive siddende i arresten, indtil tyskerne bøjede sig, eller det lykkedes den jødiske hjælpekomité at skaffe ham et midlertidigt ophold i et andet land. En del af de flygtninge, som blev sendt retur til Tyskland, omkom senere i nazisternes udryddelseslejre. At det skulle blive resultatet, var der imidlertid ingen, der havde fantasi til at forestille sig i 1938/39. Derimod var de danske myndigheder bekendt med kz-lejrene og de forhold, jøderne blev budt.

Kvindeorganisationerne og de jødiske børn

Selv om aviserne dagligt skrev om de tyske jødeforfølgelser, var det kun få, der mente, at Danmark skulle tage imod flygtningene. En undtagelse var dog danske kvindeorganisationer, som efter Krystalnatten løb regeringen på dørene for at få nogle af de nødstedte børn til landet. Efter et halvt års belejring af Justitsministeriet, lykkedes det at få 320 børn i alderen 13-16 år til landet. Betingelsen var, at de var sikret blivende ophold i Palæstina, og at de forlod Danmark, inden de fyldte 17 år og i øvrigt blev spredt ud over landet. Tre hold kom af sted til Palæstina, inden krigen stoppede for rejserne, men 184 strandede under besættelsen. Under jødeaktionen i oktober 1943 blev 43 taget til fange og sendt til Theresienstadt. Resten flygtede til Sverige.

De strandede flygtninge

I løbet af sommeren 1939 kom en del jødiske flygtninge ind i Danmark, fordi de havde fået opholdstilladelse i England eller visum til oversøiske lande. Inden de rejste, ville de benytte lejligheden til at tage afsked med venner og familie i Danmark. Efter England havde erklæret Tyskland krig, annullerede de engelske myndigheder imidlertid alle tilladelser, der var udstedt til tyskere/østrigere. Samtidig viste det sig, at de visa, som oversøiske lande havde udstedt, ikke altid var det papir værd, de var skrevet på. Derfor strandede godt 1.000 flygtninge i DK. Med krigen blev det også overordentlig vanskeligt at finde rejseruter, navnlig da tyskerne ikke tillod de jøder, man var sluppet af med, at rejse gennem Tyskland til neutrale havne. Indtil sommeren 1941 var en af de få åbne ruter fra Danmark til USA derfor gennem Sverige, Finland, Rusland og via Sibirien over Japan og endelig over Stillehavet til Californien. Det var

en kostbar rejse, som kun få havde råd til.

Krigsudbruddet førte dog til en ændring af flygtningepolitikken, idet der nu blev sat en stopper for udvisninger af jødiske flygtninge.

Besættelsen og samarbejdspolitikken

Da Danmark blev besat den 9. april 1940, besluttede politikerne hurtigt at bøje sig for overmagten og i stedet samarbejde med tyskerne. Til gengæld skulle Danmark bevare sin neutralitet og suverænitet. Det betød, at regering, folketing og politi kunne fortsætte som hidtil. Desuden var det dansk politi og ikke det tyske, som skulle sørge for lov og orden. Det var en ordning, der reddede liv, og der blev ikke her – som i andre besatte lande – indført racelove. Ej heller blev jøderne påtvunget at bære jødestjerne. Når tyskerne rejste spørgsmålet om de danske jøder, blev de belært om, at Danmark ikke havde noget "jødeproblem" og ikke skelnede mellem jøder og andre danskere. På grund af den politik blev jøderne i Danmark ladt i fred, indtil samarbejdet med tyskerne bød sammen den 29. august 1943.

Flygtningene på offentlig hjælp

For hovedparten af de jødiske flygtninge fortsatte tilværelsen som hidtil under tysk besættelse. Ganske vist krævede tyskerne de private hjælpekomitéer nedlagt. I stedet fik flygtningene så for første gang adgang til offentlig hjælp. Det havde som en sidegevinst, at det blev noget lettere at få en arbejdstilladelse. Det var dog sjældent inden for de områder, hvor deres evner og kvalifikationer lå, men det gjorde dem i stand til at klare sig igennem besættelsen uden at skulle bede myndighederne om hjælp. Det forhold, at man havde modtaget offentlig hjælp, havde i øvrigt efter krigen den konsekvens, at det blev vanskeligere at få dansk statsborgerskab.

Arrestationer af politiske og jødiske flygtninge

I løbet af de første besættelsesår blev mange politiske flygtninge arresteret, fordi de blev opfattet som en trussel mod besættelsesmagten. Langt de fleste var kommunister. Flygtningene blev interneret i Horserød Lejren, hvorfra en stor del af dem blev deporteret til Tyskland og idømt strenge straffe – i nogle tilfælde dødsstraffe – for højforræderi. Mindst 11 mistede livet.

Også jødiske flygtninge blev i visse tilfælde arresteret og anbragt i Horserød Lejren. Ofte skete det på dansk initiativ som straf for helt banale forseelser. Men mens tyskerne havde et gammelt udestående med deres politiske modstandere, var de ikke interesseret i at få jøder

tilbage til Tyskland. Der var endnu ikke truffet beslutning om udryddelsen, og målet var stadig at få dem ud af Det Tredje Rige. De blev derfor løsladt. Det forhindrede dog ikke det danske politi i at arrestere dem på ny, for så igen at måtte sætte dem fri, fordi tyskerne fortsat sagde nej tak.

Overgivelse af jødiske flygtninge til Gestapo 1940-1943

Krigen havde sat en stopper for udvisninger til Tyskland. Der fandtes imidlertid et antal jødiske flygtninge i Danmark, som myndighederne ikke havde opgivet at slippe af med. De var enten kommet illegalt over grænsen eller havde ingen til at forsørge sig og blev derfor set som subsistensløse. To var dømt for kriminalitet. Det lykkedes i løbet af de første besættelsesår at overtale tyskerne til at tage imod dem. I alt blev 20 jødiske flygtninge overgivet i Gestapos varetægt under besættelsen. 15 af dem blev udleveret udelukkende efter dansk ønske. Heraf var de seks kommet illegalt ind i landet under besættelsen, det drejede sig om en kvinde og hendes tre små børn og to ældre søstre. Alle seks mistede livet. I alt 18 af de udleverede overlevede ikke deportationen til Tyskland.

Regeringsundskyldning for fortidens synder 2005

Danmark er kendt og berømt for den storstilede redningsaktion af jøderne i oktober 1943. Oplysninger om Danmarks behandling af jødiske flygtninge, herunder særligt at nogle af dem var blevet udvist og overgivet i hænderne på deres forfølgere med forfærdelige konsekvenser, sendte derfor chokbølger gennem offentlighed og politikere. Den 4. maj 2005 førte fortidens synder derfor til en officiel undskyldning fra statsminister Anders Fogh Rasmussen. I sin tale sagde han: "En undskyldning kan ikke gøre historien om, men den kan tjene til at erkende historiske fejltagelser, så nuværende og kommende generationer forhåbentlig undgår lignende fejl i fremtiden"!

Af Lone Jenny Rünitz, cand.phil. og forfatter til bl.a. Af hensyn til konsekvenserne. *Danmark og flygtningespørgsmålet 1933-1940 og Udsendt til Tyskland, 2008*

Bilag 11

Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale i Mindelunden 4. maj 2005.

Det talte ord gælder.

Deres Majestæt, mine damer og herrer

Da frihedsbudskabet lød fra BBC i London den 4. maj 1945 kl. 20.36, samlede det danske folk sig i et fællesskab, en fest og en begejstring, som er det største og stærkeste, Danmark oplevede i det sidste århundrede.

Men glæden over befrielsen blev for mange også blandet med en sorg over de mange, som betalte med deres liv i kampen mod nazisterne. Og en vrede over de ufattelige forbrydelser og lidelser, som nazisterne havde udsat Europa for.

Et sted i Danmark kan det synes særlig svært at festligholde befrielsen i disse dage. For Bornholm var krigen ikke slut. 7. og 8. maj 1945 blev Rønne og Nexø ramt af krigens gru under et sovjetisk bombardement. 9 døde og et stort antal bornholmere mistede deres hjem. For Bornholm sluttede krigen først endeligt den 5. april 1946.

Her i Ryvangen blev danske frihedskæmpere henrettet af tyskerne. Her i Mindelunden ligger gravene for mange af dem, der måtte lade livet i kampen mod besættelsesmagten.

Jeg har ikke selv oplevet besættelsen og befrielsen. Men jeg bliver dybt bevæget over at stå mellem disse grave. Det er overvældende at tænke på de mange skæbner, der skjuler sig bag navnene på gravstenene. Men bag hvert navn stod et menneske, som traf et valg. Båret af en dyb overbevisning om, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert.

Nazismen var en så ond og gennemført forbryderisk ideologi, at den måtte bekæmpes. Men langt ind i krigen var nazisterne så stærke, at modstand kunne synes nytteløs.

Heldigvis var der nogle, som gjorde aktiv modstand. De spurgte ikke om, hvad der kunne nytte. Men om, hvad der var sandt. De nøjedes ikke med at hytte sig. De handlede. De gav deres liv for vores frihed.

Det danske folk skylder en stor tak til frihedskæmperne. De reddede Danmarks ære. Og de sikrede det danske folks selvrespekt.

Danske modstandsfolk var en blandet flok. Det ser vi tydeligt her i Mindelunden. Der var tale om alle slags mennesker – høj som lav, unge rebeller såvel som gode og solide borgere. Stort set alle professioner var repræsenterede.

Tag for eksempel ismester Hans Jørgen Henriksen fra Ålborg, som i en alder af 35 år blev henrettet på pistolbanen her i Ryvangen.

Der var også kommunelærer Sven Otto Nielsen. Hans historie er på samme tid dybt fascinerende, gribende og tragisk. Efter få måneder som leder af en sabotagegruppe, blev han angivet af en stikker. I ildkamp med besættelsestropper fik han knust sit ene ben af skud. 36 år gammel blev også han henrettet i Ryvangen. Han kunne dårligt stå, da de skød ham.

Men folk døde ikke kun i Danmark. Politifolk, modstandsfolk og mange andre døde af udmattelse, sygdom og sult i koncentrationslejrene.

Kaptajn Tage Fox Maule blev også angivet af en stikker. Han røg i Shellhuset og Vestre Fængsel. Syg af de lidelser, han havde været udsat for, blev han sat på den sidste fangetransport mod syd. 12 dage var de undervejs gennem Tyskland i en kreaturvogn. En forfærdelig tur. Hans kammerater måtte slæbe ham gennem porten til Dachau. Lige inden for porten døde han af udmattelse og sygdom.

Danskere sejlede under stor personlig risiko for de allierede. Det er overraskende, hvor mange – og hvor mange der ikke overlevede. Det var ikke alle, der var så heldige som matrosen Alf Rasmussen. Han overlevede at blive torpederet tre gange på otte timer – formentlig af den samme ubåd.

Nogle danskere valgte at kæmpe på allieret side på landjorden og i luften. En af de kendteste var Anders Lassen. Han faldt som bekendt, da han egenhændigt angreb en maskingeværrede i Italien. Mindre kendt er måske, at han faktisk startede som krigssejler. Ved nyheden om den tyske besættelse tvang han sammen med de øvrige ombordværende sit skib i land i Sydafrika. Herfra tog han til Storbritannien og meldte sig til de engelske specialstyrker.

Her i Ryvangen bør vores tanker derfor også gå til de danskere, som aldrig vendte hjem. Mange fik ikke engang en gravsten. De døde under transporter. I koncentrationslejre. Eller gik ned med deres skibe.

Det kan være tungt at tænke på. Værre er, at vi i dag ved, at danske myndigheder i nogle tilfælde var medvirkende til at udvise folk til lidelse og død i koncentrationslejrene. Det var personer, der søgte tilflugt her i landet fra de nazistiske forfølgelser af det jødiske folk. Danske myndigheder udleverede disse mennesker til nazisterne.

Også andre, uskyldige mennesker blev med danske myndigheders aktive medvirken overladt til en uvis skæbne i det nazistiske regimes hænder. Der er tale om skamfulde begivenheder. En plet på Danmarks i øvrigt gode omdømme i denne sammenhæng.

Erindringen om besættelsestidens skyggesider hører desværre også med til markeringen af 60-året for Befrielsen. Jeg vil derfor gerne - ved netop denne lejlighed og på dette sted - på regeringens og dermed den danske stats vegne beklage og undskylde disse handlinger.

En undskyldning kan ikke gøre historien om. Men den kan tjene til at erkende historiske fejltagelser. Så nuværende og kommende generationer forhåbentlig undgår lignende fejl i fremtiden.

I aften må vi ikke glemme, at Danmark blev frit, fordi millionvis af allierede soldater kæmpede mod nazisterne. Et besøg på krigskirkegårde i Normandiet er et bevægende vidnesbyrd om de ofre, som unge amerikanere, englændere, canadiere - ja, unge fra hele verden - gav i kampen mod nazismen og for friheden.

I Danmark vil vi aldrig glemme de allierede flyvere, som forsynede den danske modstandsbevægelse med våben og gav det danske folk håb. Og vi vil aldrig glemme de britiske soldater, der kom til Danmark som befriere den 5. maj 1945.

British veterans and soldiers,

Thank you for taking time to be present here today. Denmark will never forget the sight of British soldiers crossing our borders, landing in our airfields and docking in our harbours on the 5th of May. It was indeed a happy day.

Great Britain showed extraordinary stamina and resolve in the awful days in the summer of 1940.

The Nazi armies seemed invincible. Despite heavy losses and horrific bombardments of London and other British cities, you stood firm. In a situation that seemed hopeless you managed to keep a flicker of hope burning in the occupied countries. In Denmark, too. We are eternally grateful that you did not give up. That you rejected all thought of a compromise with Hitler. That you kept on fighting.

Deres Majestæt, mine damer og herrer,

I aften mindes vi de frihedskæmpere, som gav deres liv for, at vi i dag kan leve i frihed, fred og fremgang. Mange af dem var ganske unge. Én af dem var Kim Malthe-Bruun. Kim blev henrettet af tyskerne den 6. april 1945 sammen med tre andre. Han var da 21 år. I afskedsbrevet til sin mor skriver han bl.a.: "Jeg har vandret ad en vej, som jeg ikke har fortrudt. Jeg har aldrig svigtet, hvad der i mit hjerte slog. Og jeg synes nu, at jeg kan se en sammenhæng. Jeg er ikke gammel. Jeg burde ikke dø, og dog synes det mig så naturligt, så

ligetil.”

Vi er en stor tak skyldig til de, der fulgte deres hjerte og kæmpede for, hvad de fandt rigtigt.
Mange af dem betalte den fulde og højeste pris.

Æret være deres minde.

Bilag 12

Uddrag fra frelserne – en alternativ danmarkshistorie

2. VERDENSKRIG-SCENEN

LÆRER

I dag skal vi lære om 2. Verdenskrig, og selvfølgelig især hvordan den på virkede Danmark. Er der nogen, der har hørt om 2. Verdenskrig? Hassan?

HASSAN

Tyskland angreb os. Og vi kæmpede alt hvad vi kunne, men de var flere end os og så besatte de os. Og de bestemte det hele, og de ville også have, vi sagde, hvor jøderne boede, men det ville vi ikke. Så vi sejlede dem over til Sverige. Og så kom modstandsbevægelsen og vi sprængte alle militære ting i luften, så de til sidst måtte overgive sig.

LÆRER

Ja. Ja. Det er slet ikke forkert. Danmark blev besat af Tyskland d. 9. april. Der var kampe, men Danmark kapitulerede hurtigt. Bagefter opstod så det vi kalder for samarbejdspolitikken.

HASSAN

Siger du, vi arbejde sammen med tyskerne?

LÆRER

Det er ikke helt rigtigt at kalde det for gængs samarbejds-politik, når den ene part /

HASSAN

Min far siger, at danskerne var totalt modige og hjalp englænderne og amerikanerne med at vinde.

LÆRER

Ja.

HASSAN

Men du siger, de arbejdede sammen med nazisterne?

LÆRER

Men blev enige om / Nej. De første år af besættelsen, fra 1940 til 1943, der var der ikke de helt store ændringer. Tyskerne var der, men alting fungerede egentlig som det plejede.

HASSAN

Men min far siger /

LÆRER

Din far har muligvis lært noget i skolen, men det forholder sig sådan, at den danske regering valgte at samarbejde med tyskerne. Og det var først i 1943 /

HASSAN

Så det min far har lært er ikke rigtigt?

LÆRER

Nej.

HASSAN

Hvordan ved jeg så, det du lærer mig /

LÆRER

Ting forandrer sig. Vores syn på fortiden, historien /

HASSAN

Hvad så med de der flammer og citroner og Drengene fra Sankt Petri?

LÆRER

Det er rigtigt, at der var nogle modstandsfolk, men det var først, mod krigens slutning /

HASSAN

Det er overhovedet ikke det, min far siger.

LÆRER

Nej, men jeg har som historielærer fået nogle retningslinjer for, hvordan jeg skal undervise. Og det er ikke længere tilladt at glorificere / At ophøje / At lyve. Lyve om besættelsestiden. Det var og er faktisk en skamplet på vores samvittighed. Vi kunne have gjort modstand, vi kunne have ladet være med at overgive os. Men det gjorde vi ikke.

HASSAN

Men /

LÆRER

Og jeg har som jeres lærer ansvar for /

HASSAN

Siger du min farfar var nazist?

LÆRER

Selvfølgelig ikke. Men det er ikke, som din far har lært i skolen, eller din farfar måske har fortalt. I England for eksempel, der har de et udtryk der hedder "To fight like a Dane" - at kæmpe som en dansker. Og det betyder at overgive sig. Lægge sig ned. For det var det, vi gjorde. Vi var ikke helte. Vores ledere traf beslutningen på alles vegne om at indlede at samarbejde med den tyske besættelsesmagt for at vi kom til at lide mindst muligt. Og hvis den danske befolkning havde haft noget imod det, havde de jo allerede fra start lavet en kæmpe modstandsgruppe, men det skete ikke.

En sekretær kommer ind og rækker læreren et stykke papir.

SEKRETÆR

Det er fra Undervisningsministeriet.

Læreren læser beskeden.

SEKRETÆR

Ændringerne træder i kraft med øjeblikkelig virkning.

LÆRER

Hvordan kan de pludselig /

SEKRETÆR

Regeringen ønsker at gøre op med den tidligere regerings undervisningspolitik, og det er så ministerens nye historiekanon.

Sekretæren venter på Lærerens accept. Til sidst nikker han. Hun smiler, rækker ham en pakke og går.

LÆRER

Ja, Hassan. Det lader jo til, du faktisk har ret. Der var i Danmark, folk der samarbejdede. Scavenius. Værnemagere. Feltmadrasser. Men det var der i alle lande. At regeringen indgik et samarbejde med tyskerne, var kun fordi, det ville give den allerede spirende modstandsbevægelse bedre betingelser. Almindelige danske borgere risikerede deres eget og deres familiers liv ved at spionere, hjælpe jøder til Sverige, udøve sabotage.

HASSAN

Okay, så min far har ret?

LÆRER

Din far har ret?

HASSAN

Hvorfor sagde du så før /

LÆRER

Fordi vinderne skriver historien, og det var os, der vandt. Det var folk, som din farfar der fik knækket nazisterne. Og nu...

Læreren åbner pakken, han fik af sekretæren. Læser igen på sin seddel.

LÆRER

I stedet for jeg står og snakker / Det er jo så kedeligt. Så skal vi se den her.

Læreren holder en dvd op. Det er "Hvidsteen gruppen".

LÆRER

Og på baggrund af den skal I så skrive jeres næste stil, der skal omhandle Danmarks besættelse. Hassan, vil du slukke lyset?

Lyset slukkes.

Bilag 13

Ophævelse af slaveriet - en del af historie-kanonen

Med begrebet "Ophævelse af Slaveriet" som omdrejningspunkt kan der undervises i Menneskerettigheder, Danmarks kolonier, slaver og 1800-tallet.

Slaveri har eksisteret til alle tider. Kendte slavesamfund var Det gamle Grækenland og Romerriget samt Sydstaterne i USA. I Danmark havde vi slaver (trælle) indtil omk. år 1100. Danmark og de andre europæiske lande havde dog slaver i deres kolonier til hen i 1800-tallet. I løbet af 1700-årene rejste der sig en opinion i Europa mod slaveri. Det medvirkede til, at det ophørte. Danmark indførte som det første land forbud mod slavehandel 1791 med virkning fra 1803. England fulgte efter i 1807. I 1833 blev selve slaveriet i engelske kolonier forbudt, i danske kolonier 1848.

Bilag 14

FORORDNING OM NEGERHANDELEN 1792

I løbet af 1700-tallet blev der ført hen ved 100.000 slaver fra Guldkysten i Dansk Guinea til de Dansk-Vestindiske øer. Denne slavehandel var en del af den større danske trekantshandel imellem Guldkysten, de Dansk-Vestindiske øer og Danmark. Fra Danmark skibedes våben og alkohol til at købe slaver for til Afrika. Slaverne sejledes derefter til Vestindien, hvorfra især sukker blev transporteret tilbage til Danmark.

I slutningen af 1700-tallet var mange europæere, herunder den danske finansminister og plantageejer Ernst Schimmelmann (1747-1831), imidlertid blevet betænkelige ved, om det var klogt at fortsætte slavehandelen som hidtil. To aspekter gjorde sig især gældende i disse overvejelser omkring slavehandelen, dels et moralsk og dels et økonomisk. I kraft af oplysningstidens nye opfattelse af mennesket, dets frihed og rettigheder, var mange begyndt at sætte spørgsmålstegn ved det anstændige i denne menneskehandel.

For Danmarks vedkommende var det bærende argument for at afskaffe slavehandelen imidlertid først og fremmest økonomisk. I England foregik en ophedet samfundsdebat om den kristne etik i forhold til slavehandelen, og det blev i Danmark korrekt formodet, at England var på vej til en ophævelse af sin slavehandel (dette skete i 1807), hvilket ville påvirke de øvrige slavehandlende stater.

Danmark ønskede således at være på forkant med udviklingen for at give de danske plantageejere tid til indrette sig efter forholdene og opnå det mest fordelagtige økonomiske resultat. I et økonomisk perspektiv var flere i Danmark desuden begyndt at tvivle på, om det overhovedet var profitabelt at sende slaverne den lange vej tværs over Atlanterhavet. De tænkte sig i stedet, at en bedre løsning måtte være at gøre de Dansk-Vestindiske øer selvforsynende med slaver, så man helt undgik yderligere import fra Afrika i fremtiden.

Man indførte derfor i 1792 denne forordning om at forbyde slavehandel. Samtidig sørgede man dog for, ved først at lade loven træde i kraft ti år senere i 1803, at der i mellemtiden var rigeligt med tid for de danske plantageejere til at anskaffe sig så mange slaver, der krævedes for at blive selvforsynende. Til dette formål var staten endog villig til at yde billige lån til de plantageejere, som måtte have brug for det, og samtidigt gav man også præmier for hver indført slave og ekstra store præmier for de kvindelige slaver, idet de var de vigtigste i

reproduktionen. Disse tiltag resulterede derfor efterfølgende i en øget slavehandel indtil 1803.

Danmark var den første stat i verden, som forbød fragt af slaver over Atlanten på landets skibe med denne forordning, der altså mere var grundet i økonomiske kalkuler end i humanitære overvejelser. Afskaffelsen af slavehandlen betød da også langt fra et forbud af slaveriet. Det blev først ophævet i 1848.

Forordning om Neger-Handelen

Vi, Christian den Syvende, af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge etc., Gjøre alle vitterligt: At i Hensigt til de Omstændigheder, som følge med Slavehandelen paa Kysten af Guinea og med de der købte Negres Overførsel til Vore Vestindiske Øer, ogsaa i Betragtning af, at det i alle Henseender maatte være velgiørende og gavnligt, om Tilførsel af nye Negre fra Guinea kunde undværes og Vore Vestindiske Øers Dyrkning i Tiden bestrides med Arbeidere, som, paa Øerne fødte og opdragne, vare fra Ungdommen af vante til Arbeidet, Himmelegnen [\[1\]](#) og dem, under hvilke de skulle arbeide, have Vi ladet undersøge, hvorledes og naar dette maatte blive mueligt. Ved denne Undersøgelse er det blevet sat uden for Tvivl, at det kan blive mueligt og er fordeelagtigt for Vore Vestindiske Øer at undvære Indkiøb af nye Negre, naar Plantagerne engang ere blevne forsynede med tilstrækkeligt Antal i det for Formerelsen fornødne Forhold; naar Understøttelser for de Plantage-Eiere, som dertil trænge, kunne gøres muelige, og der sørges for at fremme Negrenes Ægteskaber, Oplærelse og Sædelighed.

For altsaa at sætte Vore Vestindiske Besiddelser udaf den Afhængighed, hvori de vare og ere i Henseende til Negres Tilførsel, og for omsider at gjøre Negres Tilførsel unødvendig, er det at Vi nu til hver Mands Efterretning kundgiøre Vor allernaadigste Villie om en Deel herhen hørende, som nu behøver strax at bekiendtgjøres, og herved saaledes byde og befale:

I.

Med Begyndelsen af Aaret 1803 ville Vi, at al Negerhandel for Vore Undersaatter skal ophøre paa de Afrikanske Kyster, og ellers hvor den kunde finde Sted uden for Vore Besiddelser i Vestindien, saaledes, at efter dette Tidsrums Udløb ingen Neger eller Negerinde enten paa Kysten eller paa andre fremmede Steder maae ved eller for Vore Undersaatter indkiøbes, i Vore Undersaatters Skibe føres, eller til Vore Vestindiske Øer til Salg indføres, og at al mod dette Forbud stridende Handel skal efter denne Tid ansees som ulovlig.

2.

Imidlertid, fra nu af nemlig og indtil Udgangen af Aaret 1802, maae det være tilladt for alle

Nationer uden Forskiel og under alle Flage at indføre Negre og Negerinder fra Kysten til Vore Vestindiske Øer.

3.

For de sunde og friske Negre og Negerinder, som i denne Tid saaledes indføres til Vore Vestindiske Øer, bevilge Vi, at følgende Partier raae Sukkre maae i egne eller fremmede Skibe inden eet Aar fra Indførselen udføres fra Øerne til fremmede Steder i eller uden for Europa, nemlig for hver voxen Neger eller Negerinde 2000 Pd. Brutto, og for hver halvvoxen det Halve, nemlig 1000 Pd., uden Forskiel i Henseende til Kiønnene; men for Børn intet.

4.

Den i Forordningerne af 9 April 1764 og 12 May 1777, hvilke i Henseende til Negerhandelen herved for Resten hæves, bestemte Afgift ved Slavers Indførsel, ville Vi allernaadigst ganske eftergive for de Negerinder, som herefter indføres; hvorimod af de Sukkre, som for indførte Negre eller Negerinder udføres til fremmede Steder, erlægges i udgaaende Told $\frac{1}{2}$ Procent meer, end der nu er paabudet.

5.

Videre ville Vi, i Hensigt til det rette Forhold mellem Kiønnene, fra Begyndelsen af Aaret 1795 og for den følgende Tid eftergive Kopskatten [\[2\]](#) af de Neger-Qvinder eller Piger, som arbeide paa Plantagerne, og ikke ere Huus-Negerinder, hvorimod fra samme Tid at regne denne Afgift erlægges dobbelt af alle Plantage-Mands-Negre.

6.

Udførsel af Negre og Negerinder fra Vore Vestindiske Øer forbydes fra nu af paa det strængeste, og undtages fra dette Forbud allene de, som Lovene byde at udgaae, samt de, hvilke Vor General-Gouveneur og Regiering paa de Vestindiske Øer i meget enkelte Tilfælde efter Omstændighederne maatte troe sig beføiet til at lade udgaae.

Hvorefter alle og enhver kunne vide sig at rette og forholde. Givet paa Vort Slot Christiansborg udi Vor Kongelige Residents-Stad Kiøbenhavn den 16 Martii 1792.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

L.S.)

Scheel.

Hagerup.

Trant.

Rosenstand Goiske.

[1] Himmelegn: En egn af jorden, klima. [2] Kopskat: skat, som rammer alle skattepligtige personer lige uden hensyn til deres økonomiske forhold.

Bilag 15

Udklip fra Karen Blixens *Den afrikanske Farm* (1937)

"De Indfødte har i langt mindre Grad end hvide Folk Følelsen af Risiko i Livet. Jeg har nogle Gange, paa en Safari eller paa Farmen, i et særligt spændende Øjeblik mødt mine indfødte Folks Øjne og har følt, at vi var paa lang Afstand fra hinanden, og at de undrede sig over min Vurdering af Situationens Alvor". (Blixen 1937, 28)

"Alle Negre har i deres Natur et dybt, ukueligt Drag af Skadefryd, en virkelig Glæde ved at se noget gaa galt, som ikke kan andet end forarge og saare en Europæer". (Blixen 1937, 39)

"Jeg plejede at lade mine Husfolk uddele Snus – Tombacco kalder de Indfødte det – til de gamle koner paa Farmen søndag Morgen, medens jeg selv endnu laa i Sengen. Paa den Konto havde jeg en mærkelig Forsamling af Gæster rundt om mit Hus om søndagen, som en hel Hønsegaard af gamle, forpjuskede, skaldede og benede Høns og deres lavmælte Kaglen – for Negrene er meget sjældent højrøstede – trængte igennem de aabne Vinduer ind i mit Sovekammer". (Blixen 1937, 39)

Bilag 16

A letter to Baroness Blixen: Out of Africa!

31 MAY 2006 00:00 - DOMINIC ODIPO

–

"The dark nations of Africa, strikingly precocious as young children, seemed to come to a standstill in their mental growth at different ages. The Kikuyu, Kawirondo and Wakamba, the people who worked for me on the farm, in early childhood were far ahead of the white children of the same age, but they stopped quite suddenly at a stage corresponding to a European child of nine."

'The dark nations of Africa, strikingly precocious as young children, seemed to come to a standstill in their mental growth at different ages. The Kikuyu, Kawirondo and Wakamba, the people who worked for me on the farm, in early childhood were far ahead of the white children of the same age, but they stopped quite suddenly at a stage corresponding to a European child of nine.'

Readers of this column will already have guessed who could possibly have written such exotic rubbish! Indeed. This was Baroness Karen Blixen writing in the middle of the last century about the mental development of the Kikuyu, Luo, Luhya and Kamba, who worked on her coffee farm in what is now the exclusive Karen suburb of the city of Nairobi.

Here was this Danish baroness proclaiming to the whole world that the Africans who worked on her farm never grew mentally beyond a European child of nine! Millions of white people in Europe and America read this crap and believed it!

They then passed on this received wisdom to their children and their children's children. And so it happens that millions of people around the world still believe that the ordinary African is no brighter than a nine-year-old European child!

The paragraph quoted above was not written in the heat of the moment while Baroness Blixen was still farming coffee in the area that now surrounds the Giraffe Centre in Nairobi. It does not even appear in her infamous *Out of Africa*, the book she wrote shortly after she returned to her native Denmark in the 1930s.

This paragraph appears in another of her books, *Shadows in the Grass*, which she wrote almost 30 years after she left Kenya and returned to Copenhagen. Either this Danish lady did not know what she was writing about or she deliberately set out to destroy the image of the ordinary African in the eyes of the rest of the world.

For the Kikuyu, Luo, Luhya, Kamba and other “dark nations” of Africa, it does not matter whether she wrote this nonsense out of ignorance, insensitivity or both. What is important is that the damage she wrought to our image was so enormous that it might never be undone.

If one were to draw up a list of the most dangerous foreigners ever to set foot on African soil, Karen Blixen would be right up there competing for honours with the likes of Henry Morton Stanley, King Leopold’s trail-blazing mercenary.

“Nine thousand feet up we felt safe, and we laughed at the ambition of the new arrivals, of the Missions, the business people and the Government itself, to make the continent of Africa respectable. A time came when we began to feel uneasy about the matter.

“The Protestant Missions gave much time, energy and money to make the natives put on trousers — in which they looked like giraffes in harness.” There this Danish lady goes again! She laughed at the measures that the missions, the business people and even the colonial government itself were taking to make Africa respectable!

She could not understand why the Protestant missions were wasting so much time, energy and money to make the Africans put on trousers! After all, with trousers on, these Africans looked like giraffes in harness!

What, one might ask, did her native Danish look like in trousers? Did they look like horses in harness? Or zebras in harness? What intellectual purpose was such a tasteless analogy meant to serve?

In the chapter on Farah, her Somali man servant whom she appears to have loved, Baroness Blixen recounts the occasion when the natives came to thank her for the way she had turned out to welcome the Prince of Wales.

Here, she quotes an old native: “Msabu, I shall, then, like to tell you something of which among ourselves we have talked much, and about which we are happy. We think that on the night when the Toto came here to see our young men and virgins dance, among the Msabus present you had on the nicest frock.

“It pleased our hearts, Msabu, it still pleases our hearts when we think about it. For we all think that here, every day on the farm, you are terribly badly dressed.”

These words from the lips of the old native were, as one can imagine, music to Baroness Blixen’s ears. Which lady will not smile in her soul when she is told that she was the best-

dressed woman at a reception?

But, in quoting this old native so exhaustively, Blixen inadvertently stumbles into an abyss of contradiction.

Only a few paragraphs earlier, she had already told us that Africans do not grow beyond the mental age of a nine-year-old European child. But now here she is quoting this old native speaking so beautifully, so powerfully, so poetically.

Which nine-year-old would string words together so beautifully? In particular, which nine-year-old Danish boy would be able to do that?

The big question looms out of the page once more. Did Baroness Blixen know what she was writing about or was this but a deliberate effort to destroy the image of Africa in the eyes of the rest of the world?

As we said here the other week, the name Karen has no business appearing anywhere on the map of our capital city. The suburb that now bears this Danish lady's name needs to be renamed as soon as possible.

Every day that the name Karen remains on the map of our capital city, we make bigger and bigger fools of ourselves! If a Kenyan woman had lived in Denmark and then gone on to abuse the Danish as elaborately and insensitively as Karen Blixen abused us, Copenhagen would not have named one of its top suburbs after her.

Let us not give Blixen's admirers any further reason to believe that we do not grow mentally beyond nine years! Period.

This commentary appeared earlier this month in The Standard, published in Nairobi, under the headline "If ever there were racists, Karen Blixen is the baroness". It is reprinted with permission.